हेटौडा उपमहानगरपालिका

वडा नं. १३

बालबालिकाको वस्तुगत विवरण- २०७९

CHILDREN PROFILE-2079

बालबालिकाको वस्तुगत विवरण- २०७९

<u>प्रकाशक</u>

हेटौडा उपमहानगरपालिका
वडा नं. १३ को कार्यालय

विषय सूची

खण्ड १ परिचय 3
१.१ वडाको परिचय 3
१.१.१ वडाको अवस्थिती 3
१.१.२ वडाको सिमाना र क्षेत्रफल 3
१.२ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि तथा विशेषता 3
१.३ प्रमुख व्यवसाय तथा रोजगारीको अवस्था 3
खण्ड २ बालमैत्री स्थानीय शासनको वडागत अवधारणा 4
२.१ बालबालिकाको परिभाषा तथा बालमैत्री स्थानीय शासन व्यवस्थाको आवश्यकता 4
२.२ बालबालिका सम्बन्धी विद्यमान कानुनी व्यवस्था 4
२.२.१ नेपालको संविधान 4
२.२.२ स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ 5
२.२.३ बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५ 5
२.२.४ बालअधिकार सम्बन्धी महासन्धी १९८९ 6
२.२.५ दिगो विकास लक्ष्यः 6
२.२.६ बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन निर्देशिका २०६८ 7
२.२.७ बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन निर्देशिका २०७८ 7
२.२.८ बाल विवाह अन्त्यका लागि राष्ट्रिय रणनीति, २०७२ 7
२.२.९ पन्ध्रौ योजना (२०७६|२०७७-२०८०|२०८१) 8
२.३ बालमैत्री स्थानीय शासनको पृष्ठभूमि 8
२.३.१ बालमैत्री 8
२.३.२ बालमैत्री स्थानीय शासन 9
२.४ बालमैत्री स्थानीय शासनको कार्यक्षेत्र 9
२.४.१ बाल बचाउ 9
२.४.२ बाल संरक्षण 9
२.४.३ बाल विकास 9
२.४.४ बाल सहभागिता 9
२.५ बाल समूह सम्बन्धि विवरण 10
२.६ वडा तहको शासकिय संरचनामा बाल सहभागिता 10
२.७ बालमैत्री स्थानीय शासन वडा समितिको विवरण 10
२.८ बाल भेला र बाल सहभागिता 11
खण्ड ३ वडाको जनसंख्या 12
३.१ लिङ्ग, उमेर समूह तथा जातिगत आधारमा जनसंख्या 12
३.१.१ लिङ्गको आधारमा जनसंख्या 12
३.१.२ उमेर समूहका आधारमा जनसंख्या 12
३.२ जातिगत आधारमा जनसंख्या 13
३.३ धर्मका आधारमा जनसंख्या विवरण 14
३.४ भाषाका आधारमा जनसंख्याः 14
३.५ जन्मदर्ता सम्बन्धि विवरण 14
३.६ बाल विवाहको अवस्था 15
३.६.१ विवाह सम्बन्धी विवरण 15

३.६.२ बाल विवाह सम्बन्धी विवरण 15
३.६.३ उमेरगत विवाह सम्बन्धी विवरण 15
३.७ प्रति परिवार औषत बालबालिका संख्या 16
३.८ अपाङ्गता भएका बालबालिका सम्बन्धी विवरण 16
खण्ड ४ वडाको बाल तथा मातृ स्वास्थ्य 17
४.१ सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रम 17
४.२ खोप लगाउने बालबालिका सम्बन्धि विवरण 17
४.३ कुपोषणबट प्रभावित बालबालिका सम्बन्धी विवरण 17
४.४ स्तनपान सम्बनधी विवरण 18
४.५ बालबालिकामा देखा पर्ने गरेका मुख्य रोगहरु र तीनको उपचार व्यवस्था 18
४.५.१ परिवारमा देखा परेका दिर्घ रोग सम्बन्धी विवरणः 18
४.५.२ बालबालिकामा देखा पर्ने गरेका दिर्घ रोगका प्रकारहरु सम्बन्धी विवरण 18
४.६ प्रसुति पूर्व ४ पटक र प्रसुति पश्चात आमा र नवजात शिशुको कम्तिमा २ पटक स्वास्थ्य परिक्षण गराउने गर्भवति महिलाहरुको विवरण 19
४.६.१ प्रसुति पूर्व गर्भवति महिलाको गर्भ जाँच सम्वब्धी विवरण 19
४.६.२ प्रसुति पश्चात सुत्केरी आमा र नवजात शिशुको जाँच सम्बन्धी विवरण 19
४.७ टिडी खोप सम्बनधी विवरण 20
४.८ आईरन चक्की सम्बनधी विवरण 20
४.९ दक्ष जनशक्तिबाट सुत्केरी गराउने महिलाहरुको विवरण 21
४.१० नियमित रुपमा तौल लिएको बालबालिका सम्बन्धि विवरण 21
४.१०.१ बालबालिकाको उमेर अनुसार तौल लिने सम्बन्धि विवरण 21
४.१०.२ बालबालिकाको तौल सम्बन्धि विवरण 22
४.११ भिटामिन ए तथा जुकाको औषधि खाएका बालबालिका सम्बन्धि विवरण 22
४.१२ HIV Positive आमा/बुवा बाट जन्मेका बालबालिका सम्बन्धी विवरण 22
४.१३ बिरामी हुदा उपचारका लागि छनौट हुने उपचार केन्द्र 23
४.१३.१ घरदेखि उपचार केन्द्र सम्मको दुरी सम्बन्धी विवरण 23
४.१४ आयोडिनयुक्त नुनको प्रयोग गर्ने घरपरिवार सम्बन्धि विवरण 23
४.१५ सार्वजनिक तथा नीजि चर्पी सरसफाई सम्बन्धी विवरण 24
४.१५.१ परिवार/घरधुरीमा शौचालयको अवस्था 24
४.१६ परिवारमा हातधुने व्यवस्था 24
४.१६.१ हातधुने बानि र व्यवहसरिक प्रयोग सम्बन्धी अवस्था 25
४.१६.२ साबुनपनीको प्रयोग सम्बन्धी अवस्था 25
४.१७ खानेपानीको श्रोत तथा उपलब्धता सम्बन्धी विवरण 26
४.१७.१ खानेपानीको मुख्य श्रोत सम्बन्धी विवरण 26
४.१७.२ घर देखि खानेपानीको स्रोत सम्मको समय दुरी सम्बन्धी विवरण 26
४.१७.३ खानेपानीको शुद्धीकरण बिधि सम्बन्धी विवरण 27
४.१८ खानेपानीको कारणले बिगत १ वर्षमा लागेका रोग तथा संक्रमणको अवस्था 27
खण्ड ५ वडाको शैक्षिक अवस्था 28
५.१ महिला तथा बालबालिकाको साक्षरता विवरण 28
५.२ शैक्षिक संस्थाहरुको विवरण 28
५.३ छात्रछात्राको विवरण 28
५.४ विद्यालयमा खानेपानीको सुविधा 29

५.५ छात्रछात्राहरुको लागि शौचालयको व्यवस्था 29
५.६ कक्षाकोठा, फर्निचर, खेल मैदान सम्बन्धि विवरण 29
५.७ विद्यालय जान लाग्ने समय 30
५.८ विद्यालय जान छोड्नेहरु सम्बन्धि विवरण 30
५.८.१ विद्यालय जान छोड्ने कारणहरु सम्बन्धि विवरण 30
५.९ बाल विकास केन्द्र वा पूर्व प्राथमिक विद्यालयको विवरण 31
५.९.१ बाल विकास केन्द्रमा रहेका बालबालिकाको विवरण 31
५.१० विद्यालयम बालबालिकाले पाउने सजाय सम्बन्धी विवरण 32
खण्ड ६ वडामा बाल संरक्षण 33
६.१ द्वन्द पिडित तथा जोखिममा परेका बालबालिका सम्बन्धी विवरण 33
६.२ विस्तापित बालबालिका सम्बन्धी विवरण 33
६.३ बालश्रमिक सम्बन्धी विवरण 33
६.४ परिवारमा बालबालिकामाथि यौन शोषणको घटना 33
६.५ सडक बालबालिकाको विवरण 33
६.६ कुलतमा लागेका बालबालिकाको विवरण 33
६.७ उमेर समूह अनुसार मृत्यु हुने बालबालिकाको विवरण 34
६.८ खाद्यान्न संकटमा परेका बालबालिकाको विवरण 34
६.९ जाडो तथा गर्मिका कारण मृत्य हुने गर्भवति महिला तथा बालबालकाको विवरण 34
६.१० संस्थागत हेरचाहमा रहेका बालबालिका सम्बन्धी विवरण 34
खण्ड ७ वडाको आर्थिक विकास 35
७.१ पेशा तथा रोजगारीको अवस्था सम्बन्धी विवरण 35
७.२ युवा रोजगारी सम्बन्धी विवरण 35
७.३ रोजगारीकालागि विदेशमा गएकाहरुको विवरण 35
७.३.१ लिङ्गका आधारमा बैदेशीक रोजगारीमा संलग्न सम्बन्धी विवरण 36
७.४ परिवारको निर्णमा भूमिका (महिला पुरुष) 36
खण्ड ८ वडाको प्रकोप तथा शान्ति सुरक्षा 37
८.१ प्रकोपको विवरण 37
८.२ बाल अपराधको विवरण 37
८.३ परिवारमा सामजिक कुरितिका घटना 37
८.४ परिवारमा छोरा र छोरिमा भेदभाव 37

खण्ड १ परिचय

१.१ वडाको परिचय

१.१.१ वडाको अवस्थिती

यस हेटौंडा उपमहानगरपालिकाको वडा नं. १३ साबिकको पदमपोखरी गा.वि.सको वडा नं. १,२,३ र ६ मिलेर बनेको हो। यसको कुल क्षेत्रफल २१.४१ वर्ग किलोमिटर रहेको छ। यस वडा को पुर्व सिमानामा वडा नं. १४, पश्चिमा मनहरीगाँउपालिका, उत्तरमा वडा नं. १२ र दक्षिण तर्फ पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्ज अवस्थित छ। यसको अधिकांस भागहरु ग्रामिण स्तरका छन। यस वडा भित्र प्रसिध्द पदमपोखरी पर्यटकीय स्थलको रुपमा अवस्थित छ।

१.१.२ वडाको सिमाना र क्षेत्रफल

पूर्वमाः हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १४

पश्चिमः मनहरी गाउँपालिका

उत्तरमाः हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १२

दक्षिणमाः पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्ज

यस वडाको क्षेत्रफल २१.४१ वर्ग किलोमिटर

१.२ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि तथा विशेषता

नेपालको मध्य भागमा रहेको हेटौंडालाई वि.स. २०२६ सालमा नगर पञ्चायत घोषणा संगै यस वडाको निर्माण भएको हो । साविक पदमपोखरी गा.वि.स. को १,२,३ र ६ नं. वडाहरुलाई समेटी यस हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ को निर्माण भएको हो ।यस वडाका अधिकंश भागहरु ग्रमिण क्षेत्र भएको छ ।

१.३ प्रमुख व्यवसाय तथा रोजगारीको अवस्था

परिवारको मुख्य पेशा				
क्र.सं.	**पेशा सम्बन्धी विवरण**	**प्रतिसत**	**संख्या**	**केफियत**
१	कृषि-पशुपालन-फलफुलखेति	६४	१२३९	
२	ब्यापार-व्यवसाय	५	८७	
३	सेवा-नोकरी	८	१४८	
४	ज्याला मजदुरी	१३	२५२	
५	विप्रेषण(विदेशबाट पठाएको रकम)	८	१६३	
६	अन्य	२	३३	
	जम्मा :	**१००**	१९२२	

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस वडाका मानिसहरुको आर्थिक अवस्थालाई हेर्दा आर्थिक स्रोतको मुख्य पेशाहरु कृषि, ज्याला मजदुरी, सेवा-नोकरी, बैदेशिक रोजगारी । कुल घरपरिवारको १३३९ अर्थात ६४% घरपरिवार कृषि पेशामा रहेका छन् यसैगरी २५२ घरपरिवारले ज्याला मजदुरी पेशा गर्ने गरेका छन् । ज्याला मजदुरीलाई आफ्नो पेशा बनाउने १३% रहेका छन् ।८% अर्थात १४८ घरपरिवारका सदस्यरुले नोकरी पेशा अंगालेका छन् । यस वडा बाट बैदेशिक रोजगारीका लागि ५३४ जना विभिन्न कामका लागि विभिन्न देशमा गएका छन । रोजगारीका लगि विदेशमा जाने ५३५ जनामा ८५ जना महिला र४४९ जना पुरुष रहेका छन ।

खण्ड २ बालमैत्री स्थानीय शासनको वडागत अवधारणा

२.१ बालबालिकाको परिभाषा तथा बालमैत्री स्थानीय शासन व्यवस्थाको आवश्यकता

मानव जिवनको प्रारम्भिक रुप नै बालबालिका हो जसलाई वर्तमानका साझेदार र भविश्यका कर्णधारको रुपमा समेत हेरीन्छ । बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ र मूलुकी देवानी (संहिता) ऐन २०७४ जन्मेदेखि १८ वर्ष उमेर नपुगेका व्यक्तिलाई बालबालिका भनिन्छ । यसैगरी बालबालिकासम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धी १९८९, जन्मेदेखि १८ वर्ष उमेर नपुगेका सम्पूर्ण मानव जातिलाई बालबालिका भनिन्छ, तर हरेक राज्यले योभन्दा बढी नहुने गरी बालबालिकाको उमेर तोक्न सक्नेछन् ।

नेपालको शासकीय पद्धति र सेवा प्रवाहका सम्बन्धमा बालबालिकाका सवालहरू सम्बोधन गर्न आवश्यक ठानी विगत लामो समयदेखि नेपालमा बालबालिकाको अधिकारलाई प्रत्याभूत गराउन तथा बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धन गर्न सरकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएका थिए । यस्ता कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिदै हालको परिवर्तित सन्दर्भ र नेपालको संविधान २०७३, स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ अनुरुप राष्ट्रका सबै स्थानीय तहमा सञ्चालन हुने कार्यक्रम तथा गतिविधिहरू बीच एकरुपता कायम गरी बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास गर्न अत्यावश्यक छ। तसर्थ स्थानीय सरकारको शासन प्रक्रियामा बालबालिकाको अधिकार सम्बन्धी सवाललाई समावेशी सिद्वान्तको आधारमा मूलप्रवाहीकरण गर्नका लागि बालमैत्री स्थानीय शासनको आवश्यकता रहेको छ ।

२.२ बालबालिका सम्बन्धी विद्यमान कानुनी व्यवस्था

२.२.१ नेपालको संविधान

नेपालको संविधानको मौलिक हक अन्तर्गत समानताको हक, बालबालिकाको हक र सामाजिक सुरक्षाको हकमा बालबालिका सम्बन्धी देहाय बमोजिमको प्रावधान रहेको छ ।

१) समानताको हक (धारा १८)

राज्यले नागरिकहरुका बिच कुनै भेदभाव नगर्ने तर सामाजिक वा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएका बालबालिका लगायतका नागरिकको संरक्षण, सशक्तिकरण वा विकासका लागि कानून बमोजिम विशेष व्यवस्था गर्न सकिने प्रावधान समानताको हकमा रहेको छ ।

२) बालबालिकाको हक (धारा ३९) मा देहाय बमोजिमका प्रावधान रहेका छन्

(क) प्रत्येक बालबालिकालाई आफ्नो पहिचान सहित नामकरण र जन्मदर्ताको हक हुनेछ ।

(ख) प्रत्येक बालबालिकालाई परिवार तथा राज्यबाट शिक्षा, स्वास्थ्य,पालन पोषण, उचित स्याहार, खेलकूद, मनोरञ्जन तथा सर्वांगीण व्यक्तित्वविकासको हक हुनेछ ।

(ग) प्रत्येक बालबालिकालाई प्रारम्भिक बाल विकास तथा बालसहभागिताको हक हुनेछ ।

(घ) कुनै पनि बालबालिकालाई कलकारखाना, खानी वा यस्तै अन्यजोखिमपूर्ण काममा लगाउन पाइने छैन ।

(ङ) कुनै पनि बालबालिकालाई बाल विवाह, गैरकानूनी ओसारपसार रअपहरण गर्न वा बन्धक राख्न पाइने छैन ।

(च) कुनै पनि बालबालिकालाई सेना, प्रहरी वा सशस्त्र समूहमा भर्नावा प्रयोग गर्न वा सांस्कृतिक वा धार्मिक प्रचलनका नाममा कुनै पनि माध्यमवा प्रकारले दुव्र्यवहार, उपेक्षा वा शारीरिक, मानसिक, यौनजन्य वा अन्य कुनैप्रकारको शोषण गर्न वा अनुचित प्रयोग गर्न पाइने छैन ।

(छ) कुनै पनि बालबालिकालाई घर, विद्यालय वा अन्य जुनसुकै स्थानर अवस्थामा शारीरिक, मानसिक वा अन्य कुनै किसिमको यातना दिन पाइनेछैन ।

(ज) प्रत्येक बालबालिकालाई बाल अनुकूल न्यायको हक हुनेछ ।

(झ) असहाय, अनाथ, अपांगता भएका, द्वन्द्वपीडित, विस्थापित एवं जोखिममा रहेका बालबालिकालाई राज्यबाट विशेष संरक्षण र सुविधा पाउने हक हुनेछ ।

(ञ) उपधारा (४), (५), (६) र (७) विपरीतका कार्य कानून बमोजिमदण्डनीय हुनेछन् र त्यस्तो कार्यबाट पीडित बालबालिकालाई पीडकबाट कानून बमोजिम क्षतिपूर्ति पाउने हक हुनेछ ।

(३) सामाजिक सुरक्षाको हक (धारा ४३)

बालबालिकालाई कानुन बमोजिम सामाजिक सुरक्षाको हक हुने प्रावधान रहेको छ ।

(४) राज्यका नीतिहरु (धारा ५१)

श्रम र रोजगार सम्बन्धी नीति (झ)(३) मा बादश्रम लगायत श्रम शोषणका सबै रुपको अन्त्य गर्ने नीति रहेको छ । सामाजिक न्याय र समावेशीकरण सम्बन्धी नीति (ञ) ४ मा बालबच्चाको पालन पोषण, परिवारको हेरचाह जस्ता काम र योगदानलाई आर्थिक रुपमा मूल्यांकन गर्ने नीति रहेको छ । साथै (ञ) ५ मा बालबालिकाको सवोत्तम हितलाई प्राथमिक रुपमा ध्यान दिने नीति रहेको छ ।

२.२.२ स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४

बालबालिकाको हक सम्बन्धी संवैधानिक व्यवस्था अनुसार स्थानीय तहलाई जिम्मेवार बनाउन स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ मा विभिन्न प्रावधानहरु रहेका छन् । यस ऐनले बालअधिकार प्रवद्र्धन गर्न ऐनको दफा ११(ज) बमोजिम प्रारम्भिक बाल शिक्षा तथा विद्यालय शिक्षा र अनौपचारिक शिक्षा सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजनाको निर्माण, कार्यान्वयन र नियमन गर्ने जिम्मेवारी सम्बन्धित गाउँ÷ नगरपालिकाको रहेको छ । शैक्षिक पूर्वाधार निर्माण र मर्मत सम्भार, आधारभूत तहको परीक्षा व्यवस्थापन, स्थानीय पुस्तकालय र वाचनालयको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन, माध्यमिक तहसम्मको शैक्षिक कार्यक्रमको समन्वय र नियमन गर्ने कार्य समेत गाउँ÷नगरपालिकाको कार्यक्षेत्र भित्र पर्दछ । यसैगरी सोही दफाको खण्ड (झ) बमोजिम आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाई सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजनाको निर्माण, कार्यान्वयन र नियमन, आधारभुत स्वास्थ्य सेवाको सञ्चालन र प्रवद्र्धन, स्वस्थ खानेपानी तथा खाद्य पदार्थको गुणस्तर र वायु तथा ध्वनिको प्रदुषण नियन्त्रण, सरसफाई सचेतनाको अभिवृद्धि र स्वास्थ्यजन्य फोहरमैलाको व्यवस्थापन समेत स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रमा रहेको छ ।

ऐनको दफा १२ उपदफा २ खण्ड (१) को ग ले बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवद्र्धन गरी बालमैत्री वडा घोषणा गर्ने जिम्मेवारी गाउँ,नगरपालिकाको वडालाई दिएको छ । बालउद्यानको व्यवस्था, प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र सञ्चालन र व्यवस्थापन, पुस्तकालय, वाचनालय, सामुदायिक सिकाई केन्द्र व्यवस्थापन, बालक्लब तथा बालसञ्जालको संचालन र व्यवस्थापन, वडाततहको स्वास्थ्य केन्द्र तथा उपकेन्द्रको व्यवस्थापन, बालबालिकाहरुलाईै बि.सि.जि।, पोलियो, भिटामिन ए को व्यवस्था, पोषण कार्यक्रमको सञ्चालन, अन्तरव्द्यिालय तथा बालक्लब मार्फत खेलकुद कार्यक्रमको सञ्चालन, प्रचलित कानून बमोजिम घटना दर्ता सम्बन्धी जनचेतना कार्यहरु समेत वडाको जिम्मेवारीमा रहेका छन् । यस्तै महिला विरुद्धको हिंसा, छुवाछुत, दहेज तथा दाइजो, हलिया प्रथा, छाउपडी, कमलरी प्रथा, बालश्रम, मानव बेचविखन, निरक्षरता जस्ता सामाजिक कुरीति र अन्धविश्वासको अन्त्य गर्ने, गराउने , सडक बालाबलिकाको उद्धार र पुर्नस्थापना गर्ने गराउने, प्राङ्गारिक कृषि, सुरक्षित मातृत्व, विद्यार्थी भर्ना, पूर्ण खोप, खुला दिसामुक्त क्षेत्र, वातावरणमैत्र, बालमैत्री शासन जस्ता प्रवद्र्धनात्मक कार्यहरु गर्न, गराउने जिम्मेवारी समेत वडाको हुने प्रावधान रहेको छ ।

गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा स्थानीयस्तरको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिगत, विषय क्षेत्रगत, मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन विकास योजना बनाउँदा नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समयसीमा र प्रकृयासंग अनुकुल हुनेगरी गर्नुपर्ने र सबै प्रकृयामा बालालिका लगायतका अन्तरसम्बबिन्धित विषयलाई समावेश गर्नुपर्ने व्यवस्था समेत यस ऐनले गरेको छ ।

२.२.३ बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५

प्रत्येक बालक जम्मेपछि निजको बाबु भए बाबुले, बाबु नभए आमाले र आमा पनि नभए परिवारका अन्य सदस्यले आफ्नो धर्म, संस्कृति र चलन अनुसमर बालकको नाम राखिदिनु पर्ने र बालकको बाबु, आमा वा परिवारको कुनै सदस्य जीवित नरहेकोमा वा पत्ता नलागेकोमा बालकलाई पाल्ने व्यक्ति वा संस्थाले बालकको नाम राखिदिनु पर्ने व्यवस्था बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ ले गरेको छ । यसैगरी यस ऐनमा बाबु, आमाले आफ्नो परिवारको आर्थिक

अवस्था अनुसार प्रत्येक बालकको पालन पोषण गर्नुका अतिरिक्त निजको शिक्षा, स्वास्थ्योपचार, खेलकुद तथा मनोरञ्जनका सुविधाहरुको व्यवस्था गर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ । उक्त ऐनले बालबालिकाको बाँच्न पाउने अधिकार, नाम, राष्ट्रियता र पहिचानको अधिकार, भेदभाव विरुद्धको अधिकार, बाबु आमासंग बस्ने र भेटघाट गर्ने अधिकार, संरक्षणको अधिकार, पोषण तथा स्वास्थ्यको आधिकार, खेलकुद, मनोरञ्जन तथा सांस्कृतिक अधिकार र शिक्षाको अधिकारलाई बालबालिकाको अधिकारको रुपमा सुनिश्चित गरेको छ । त्यसैगरी बालबालिकासंग सम्बन्धित विषय हेर्न बाल अदालतको गठन गर्ने व्यवस्था रहेको छ । बालअधिकारलाई सुनिश्चित गर्न सहयोग पु¥याउन केन्द्रिय बाल न्याय समिति र जिल्ला बाल न्याय समितिको व्यवस्था समेत रहेको छ । प्रदेश तथा स्थानीय तहमा बाल अधिकारको विषयलाई संस्थागत गर्न राष्ट्रिय बाल अधिकार परिषद, प्रदेश तथा स्थानीय तहको बाल अधिकार समितिको व्यवस्था समेत रहेको छ ।

२.२.४ बालअधिकार सम्बन्धी महासन्धी १९८९

बालअधिकारलाई परिभाषित गर्ने विभिन्न महासन्धीहरु बनेका छन् र विश्वभर कार्यान्वयनमा रहेका छन् । यीमध्ये सन् १९८९ मा संयुक्त राष्ट्रसंघको महासभाबाट सर्वसम्मत रुपमा पारित भएको बालअधिकार सम्बन्धी महासन्धी बालअधिकारका सन्दर्भमा अत्यन्तै महत्वपूर्ण एक दस्तावेज हो। यस महासन्धिले बालबालिकाका जीवनरक्षा, विकास, सुरक्षा वा संरक्षण तथा सम्मानपूर्वक सक्रिय जीवनका लागि आवश्यक सबै आधारभूत अधिकारको विश्वव्यापी रुपमा नै स्पष्ट आधार तयार गरेको छ । नेपालले सन् १९९० को सेप्टेम्बर १४ तारिखमा यस महासन्धिलाई अनुमोदन गरी नेपाली बालबालिकाको हक अधिकारको परिपूर्तिका लागि यो महासन्धि कार्यान्वयन गरिरहेको छ।अहिलेसम्म विश्वका १९३ राष्ट्रले बालअधिकारसम्बन्धी महासन्धी १९८९ लाई अनुमोदन गरेकाले महासन्धीमा व्यवस्था भएका बालअधिकारका प्रावधानहरुले विश्वस्तरमा नै स्वीकृति पाएको देखिन्छ।

२.२.५ दिगो विकास लक्ष्यः

संयुक्त राष्ट्रसंघको पहलमा सन २०३० सम्म प्राप्त गर्ने गरी तयार गरिएको विश्वव्यापी लक्ष्यहरु नै दिगो विकासका लक्ष्यहरु हुन् । जसमा १७ वटा मूल लक्ष्य तथा १६९ परिमाणत्मक लक्ष्यहरु तोकिएका छन् । दिगो विकासका कूल १७ लक्ष्यहरु मध्ये १, २, ३, ४, ५, ६, ९, ११, १६ र १७ गरी १० वटा लक्ष्यहरु बालबालिका र महिला संग सम्बन्धित रहेका छन् । जसमध्ये लक्ष्य ४ सबैका लागि समावेशी र गुणस्तीय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने, लक्ष्य ५ लैङ्गिक समानता हासिल गर्ने र किशोरीहरुको सशक्तीकरण गर्ने, लक्ष्य ६ सबैका लागि खानेपानी तथा सरसफाइको उपलब्धता गर्ने, लक्ष्य ९ बलियो पूर्वाधार निर्माण गर्ने र दिगो औद्योगिकीकरणको प्रवद्र्धन गर्ने, लक्ष्य ११ नगरहरु र मानववस्तीहरुलाई समावेशी, सुरक्षित र दिगो बनाउने, लक्ष्य १६ समावेशी समाजको प्रवद्र्धन गर्ने र सबैलाई न्यायमा पहुँच प्रदान गर्ने, र लक्ष्य १७ कार्यान्वयन प्रक्रिया मजबुत बनाउने र साझेदारीलाई पुनर्जीवन दिने लक्ष्यहरु बालबालिकाको सर्वाङिगण विकासको लागि आवश्यक पर्ने सेवा सुविधा उपलब्ध गराउने, पूर्वाधार विकास गर्ने, निर्मित पूर्वाधार दिगो बनाउने र सरकारी, गैरसरकारी तथा निजी क्षेत्र र विकास साझेदारको संलग्नतामा लक्ष्य पूरा गर्ने विषय रहेका छन् ।

सन २०३० सम्ममा न्यायपूर्ण तथा समृद्ध मुलुक बनाउने परिकल्पना साथ नेपालको दिगो विकास लक्ष्यहरु तयार भई स्वीकृत भइसकेको छ । राज्यको पुर्नसंरचना पश्चात आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा, प्राथमिक स्वास्थ्य उपचार, पिउने पानीको आपूर्ति र सरसफाई, कृषि, आधारभूत पूर्वाधारहरु, सामाजिक सुरक्षा र विपद् व्यवस्थापनका विषयहरु स्थानीय तहको क्षेत्राधिकारका विषय बनोका छन् । जुन विषयहरु दिगो विकास लक्ष्यसंग प्रत्यक्ष सम्बन्धित रहेका छन् ।

क) बालअधिकारका आधारभूत सिद्दान्तहरु (General Principles of the CRC)

संयुक्त राष्ट्रसंघको बालअधिकारसम्बन्धी महासन्धि १९८९ का सन्दर्भमा संयुक्त राष्ट्रसंघीय बालअधिकार समितिले निम्न चार प्रावधानलाई सिद्धान्तका रुपमा स्वीकार गरेको छ । यिनीहरु महासन्धीमा व्यवस्था भएका अधिकारका प्रावधान समेत हुन् । यी सिद्धान्तहरु महासन्धीमा व्यवस्था भएका सबै अधिकार कार्यान्वयनका सन्दर्भमा समेत समान रुपमा लागू हुन्छन्।

१. भेदभाव रहित (Non Discrimination)

सबै बालबालिकालाई बिना भेदभाव, बिना पक्षपात सम्पूर्ण अधिकारहरु उपलब्ध गराउनु पर्दछ । कुनै पनि बालबालिकालाई निजको वा उनीहरूका बाबुआमा, अभिभावकको जाति, रंग, लिंग, भाषा, धर्म, राजनैतिक वा अन्य विचारहरु, राष्ट्रिय जातीय वा सामाजिक उत्पति, सम्पत्ति, अशक्तता, जन्म वा अन्य हैसियतको आधारमा भेदभाव नगरी समान रुपमा सम्मान गर्नुपर्दछ ।(धारा २)

२. बालबालिकाको सर्वोत्तम हित

बालबालिकाका निम्ति गरिने प्रत्येक कार्यहरुमा बालबालिकाको सर्वोत्तम हितलाई ध्यान दिनु पर्दछ । सार्वजनिक तथा कल्याणकारी संस्थाहरु, अदालत, प्रशासनिक निकाय, विधायिका लगायत सबैले बालबालिकासँग सम्बन्धीत कार्य गर्दा बालबालिकाको सर्बोत्तम हितलाई प्राथमिकता दिनुपर्दछ ।(धारा ३)

३. दीर्घ जीवन र विकास

बाँच्न पाउनु बालबालिकाको जन्म सिद्ध अधिकार हो ।बालबालिकाको दीर्घ जीवन र विकासका निम्ति राज्यले यथासम्भव बढी भन्दा बढी प्रयास गर्नु पर्दछ।(धारा ६)

४. बालबालिकाको विचार र भावनाको कदर

बालबालिकाहरुसँग सम्बन्धीत विषयमा उनीहरुले आफ्नो विचार व्यक्त गर्न पाउनु पर्छ । बालबालिकाका विचार र भावनाको कदर गर्दै उनीहरुको उमेर र परिपक्वता अनुसार उचित मान्यता पनि दिइनुपर्दछ। बालबालिकालाई पनि समाजको एक अभिन्न अंग मानी सहभागी गराइनु पर्दछ।(धारा १२)

२.२.६ बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन निर्देशिका २०६८

बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन कार्यविधि, २०६८ तत्कालीन समयका स्थानीय निकायहरूलाई बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणा लागु गर्न दिशानिर्देश गर्ने मुख्य उदेश्यले ल्याइएको थियो । यस कार्यविधिले बालमैत्री स्थानीय शासनको प्रवर्द्धनको लागि संस्थागत संरचनाको व्यवस्था, कार्यजिम्मेवारी , अनुगमन मुल्याङ्कन सम्बन्धी व्यवस्था, कोषको व्यवस्थाका साथै बालमैत्री गाउँ विकास समिति तथा बालमैत्री नगरपालिका घोषणाका लागि पुरा गर्नुपर्ने ३९ वटा सूचकहरूको व्यवस्था गरेको थियो ।

२.२.७ बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन निर्देशिका २०७८

बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन निर्देशिका, २०७८ नेपाल सरकार माननीय मन्त्रिस्तरीय निर्णय बाट २०७८ असार २७ गते स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा आएको र बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणा कार्यविधि २०७९ कार्यान्वयनमा रहेको छ। हाल यसै निर्देशिका अनुसरा बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणाका कृयाकालापहरु संचलनमा आईरहेका छन ।

२.२.८ बाल विवाह अन्त्यका लागि राष्ट्रिय रणनीति, २०७२

विवाह गर्ने वा नगर्ने भन्ने विषय प्रत्येक व्यक्तिको नैसर्गिक अधिकार हो। मानव अधिकारको दृष्टिकोणवाट आफूले रोजेको व्यक्तिसंग विवाह गर्न पाउने र आफनो भविष्यको मार्गचित्र तय गर्ने प्रत्येक नागरिकको हक अधिकार सुनिश्चित हुनपर्दछ । यसका लागि प्राय सवैमुलुकहरुले विवाहको लागि न्यूनतम उमेर तोकेका हुन्छन्। नेपालको देवानी संहितामा विवाहको लागि कानुनी उमेर २० बर्ष तोकिएको छ । नेपालको संबैधानिक इतिहासमा संविधानले बाल विवाहलाई पहिलो पटक बालअधिकार हननको बिषयको रुपमा उल्लेख गरी दण्डनीय अपराधको रुपमा स्वीकार गरेकोछ ।बाल विवाह उच्च रहेका मुलुकहरुमध्ये नेपाल अग्रपंक्तिमा रहेको छ।

दक्षिण एशियामा नेपाल बंगलादेश र भारत पछि तेश्रो स्थानमा पर्दछ । बालकको तुलनामा संख्यात्मक रुपमा बढी बालिकाको विवाह १८ वर्ष नपुग्दै हुने गरेको अध्ययनवाट देखिएको छ । यसो हुनुमा महिलाभन्दा पुरुषको उमेर सामान्यतया बढी हुनुपर्ने सामाजिक एवं सांस्कृतिक मान्यता,लैंगिक विभेद, गरीबी, अशिक्षा, असुरक्षा जस्ता कारणहरु प्रमुख रुपमा देखिएका छन्। बाल विवाहले बालबालिकालाई आधारभूत अधिकारबाट बञ्चित मात्र गराउँदैन उनीहरू आफ्नो भविष्यको छनोट गर्ने अधिकार तथा सो सम्बन्धमा निर्णय लिने प्रकृयामा सहभागी हुने अवसरबाट पनि

बञ्चित हुन्छन्। बिशेष गरी बालिका र महिलाको सन्दर्भमा बाल विवाहले एउटा मात्रै अधिकारको उल्लंघन नगरी उनीहरुको जीवनचक्रमा थुप्रै अधिकार उल्लंघनको श्रृंखला सिर्जना गरी थप हिंसाको कुचक्रमा पर्ने अवस्था रहन्छ । बाल विवाहको कारण बैवाहिक जीवन दिगो नहुने, परिपक्क नभई सन्तान जन्माउदा स्वास्थ्य सम्बन्धी विभिन्न समस्याहरु देखिने, लैंगिक हिंसा, यौनजन्य हिंसा, बालश्रम, वेचविखन जस्ता थप हिंसाहरुले बालिका र महिलाहरु थप प्रभावित हुन पुग्दछन । कालान्तरमा समाज विकास प्रकृयामा महिलाहरूको भूमिका र सहभागितालाई न्यून बनाई सभ्य, सुंसस्कृत एवं समतामूलक समाज निर्माण गर्न बाल विवाह बाधक बन्न पुग्दछ ।

बालबालिका सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति, २०६९ ले वाल विवाहलाई बालवालिकाको हक अधिकार प्रचलनका लागि वाधकको रुपमा पहिचान गरेको छ । राष्ट्रिय रणनीति ८.९ मा बाल विवाह रोक्न सरकार र विकासका साझेदार संस्थाहरुको सहकार्यमा समुदायस्तरका संघसंस्थाहरुलाई परिचालन गर्ने, बाल विवाह विरुद्धको उजुरी सक्रियताका साथ लिने र कारवाही गर्ने व्यवस्थाका साथै बाल विवाह रोक्ने कार्यका लागि स्थानीय तहलाई थप जिम्मेवारी दिइने कुरा उल्लेख गरिएको छ । यसैगरी राष्ट्रिय रणनीति ९.३ मा स्थानीय स्तरसम्म बालबालिकाको बेचविखन, ओसारपसार र बाल विवाह विरुद्ध सचेतना तथा जागरण कार्यक्रम सञ्चालन र गाँउस्तरमा बाल संरक्षणको विषयमा चेतना अभिवृद्धि गर्न संचार लगायत अन्य उपयुक्त माध्यमको परिचालन गरिने कुरा उल्लेख छ ।

२.२.९ पन्ध्रौं योजना (२०७६।२०७७-२०८०।२०८१)

पन्ध्रौ योजना (२०७६।२०७७-२०८०।२०८१)

पन्ध्रौ योजना (२०७६।२०७७-२०८०।२०८१) मा बाल विवाहको रोकथाम लगायत विभिन्न प्रकारका सामाजिक दुर्व्यवहार अन्त्य गर्ने लक्ष्य लिईएको छ ।

२.३ बालमैत्री स्थानीय शासनको पृष्ठभूमि

हेटौडा उपमहानगरपालिकाले लामो समय देखि बाल अधिकारका क्षेत्रमा विभिन्न कार्यक्रमहरु संचालन गर्दै आईरहेको सन्दर्भमा २०७९ भदौ ५ गते बालमैत्री स्थानीय शासन नीतिगत अवलम्बन तथा घोषणा सम्बनधी उपमहानगरपालिका स्तरीय अभिमुखिकरण कार्यक्रम गरी यस उपमहानगरपालिकाले बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यक्रमहरुलाई थप प्रभावकारीताका साथ अघि सारेको हो । उपमहानगरपालिकाले २०८० मंसिर भित्रमा बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणा गर्ने कर्ययोजना सहितको प्रतिबद्दता गरी बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी अभियान संचालन गरेपछी यस वडाले बालमैत्री स्थानीय शासन नीतिगत अवलम्बन तथा घोषणा सम्बनधी वडा स्तरीय अभिमुखिकरण कार्यक्रम गरी बालमैत्री स्थानीय शासन वडागत अवधारणाको सुरु गरेको हो । वडाले २०८० असोज मसान्त सम्ममा बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा घोषणा गर्ने प्रतिबद्दता सहित वडामा बालमैत्री स्थानीय शासनका विभिन्न कार्यक्रमहरु गर्दै आएको छ ।

बालबालिकालाई मित्रवत वा मैत्रीपूर्ण व्यवहार गर्नु नै बालमैत्री हो। अर्को अर्थमा बालमैत्री भन्नाले बालबालिकालाई मनपर्ने, उनीहरूलाई सहज, रमाइला र सुरक्षित लाग्ने तथा बालअधिकार हनन् नहुने व्यवहार वा वातावरण भन्ने बुझिन्छ। जस्तैः विद्‌यालयमा बालबालिका अनुकूल वातावरण हुनु, शिक्षकले बालबालिकालाई साथी जस्तै व्यवहार गर्नु, घरमा अभिभावकले बालबालिकालाई राम्रो व्यवहार गर्नु आदि। यस्तै बालबालिकाको लिङ्ग, जाति, भाषा, धर्म आदिको आधारमा भेदभाव नगर्नु बालबालिका सम्बन्धी विषयमा बालबालिकाका विचारहरू सुन्नु र कदर गर्ने वातावरणलाई बालमैत्री भनिन्छ।

२.३.१ बालमैत्री

बालबालिकालाई मित्रवत वा मैत्रीपूर्ण व्यवहार गर्नु नै बालमैत्री हो। अर्को अर्थमा बालमैत्री भन्नाले बालबालिकालाई मनपर्ने, उनीहरूलाई सहज, रमाइला र सुरक्षित लाग्ने तथा बालअधिकार हनन् नहुने व्यवहार वा वातावरण भन्ने बुझिन्छ। जस्तैः विद्‌यालयमा बालबालिका अनुकूल वातावरण हुनु, शिक्षकले बालबालिकालाई साथी जस्तै व्यवहार गर्नु, घरमा अभिभावकले बालबालिकालाई राम्रो व्यवहार गर्नु आदि। यस्तै बालबालिकाको लिङ्ग, जाति, भाषा, धर्म आदिको आधारमा भेदभाव नगर्नु बालबालिका सम्बन्धी विषयमा बालबालिकाका विचारहरू सुन्नु र कदर गर्ने वातावरणलाई बालमैत्री भनिन्छ।

२.३.२ बालमैत्री स्थानीय शासन

बालमैत्री स्थानीय शासन स्थानीय तहमा बाल अधिकार सुनिश्चित गर्न ल्याइएको शासकीय अवधारणा हो ।यस अवधारणामा बाल बचाउ, बाल संरक्षण, बाल विकास र बाल सहभागितालाई बाल अधिकारका चार पक्षलाई मुख्य आधारको रुपमा लिईएको छ।नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५, बाल अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि (CRC), १९८९, पन्ध्रौं योजना लगायतका कानून, नीति तथा कार्यक्रमहरूमा बाल अधिकारको समग्र पक्षलाई सम्बोधन गर्न विभिन्न व्यवस्था गरिएको छ।स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ , बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति, २०६८, बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन निर्देशिका २०७९ र बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणा कार्यविधि, २०७९ का बाल बचाउ, बाल संरक्षण, बाल विकास र बाल सहभागिता जस्ता बाल अधिकारका सवाललाई स्थानीय तहको नीति, संरचना, प्रणाली, कार्य प्रक्रिया र व्यवहारमा संस्थागत गर्ने शासकीय पद्धति नै बालमैत्री स्थानीय शासन हो ।

२.४ बालमैत्री स्थानीय शासनको कार्यक्षेत्र

बाल बचाउ, बाल संरक्षण, बाल विकास र बाल सहभागिता जस्ता बाल अधिकारका सवालहरुनै बालमैत्री स्थानीय शासनको क्षेत्रहरु हुन् ।

२.४.१ बाल बचाउ

बालबालिकालाई पोषणयुक्त खाना, आवास, लत्ता कपडा, औषधी, तोकिएका खोपहरू, स्तनपान गर्न पाउने अधिकार, अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता, राष्ट्रियताको अधिकार, भेदभाव विरूद्दको अधिकार, हेरचाह र पालनपोषणको अधिकार र स्वास्थ्यको अधिकार तथा आराम गर्न पाउने अधिकार, खेलकुद, मनोरन्जन एवम् सांस्कृतिक अधिकार बालबालिकाको बाँच्न पाउने अधिकार अन्तर्गत पर्दछन्।

२.४.२ बाल संरक्षण

बाल संरक्षण अन्तर्गत बालबालिकाको नाम र जन्म दर्ता, आफू विरूद्द हुने सबै प्रकारका हिंसा, दुर्व्यवहार, बेचविखन, ओसार पसार शोषण र बेवास्ताबाट संरक्षण प्राप्त गर्ने अधिकार, अपाङ्गता भएका, द्वन्द्वपीडित, विस्थापित एवम् जोखिममा परेका र सडक बालबालिकालाई सुनिश्चित भविश्यको लागि स्थानीय तहबाट पुर्‍याइने विशेष संरक्षण, बालबालिकालाई निजको बाबु आमा, संरक्षक, शिक्षक वा जोसुकैबाट हुने शारीरिक तथा मानसिक यातना र अमानवीय व्यवहार विरूद्द संरक्षण जस्ता विषय पर्दछन्।

२.४.३ बाल विकास

बाल विकास अन्तर्गत बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक र संवेगात्मक विकास सहितको व्यक्तित्व विकासका लागि शिक्षा, संरक्षकत्व प्राप्त गर्ने जस्ता अधिकारलाई सम्झनुपर्दछ। बालबालिकासँग सम्बद्द विषयगत क्षेत्रहरू जस्तै सार्वजनिक भौतिक सुविधाहरू, भवन, विद्यालय, अस्पताल, उद्यान, मनोरन्जनस्थल, सडकपेटी, जेब्राक्रसिङ आदिको उपयोगमा बालबालिकाको अधिकार सुरक्षित रहने विषयहरू पनि विकासको अधिकारभित्र पर्दछन्।स्थानीय आवश्यकता र सम्भावनाको आधारमा बालप्रतिभा उजागर हुनेगरी सञ्चालन गरिने विभिन्न अतिरिक्त क्रियाकलापहरू बाल विकासका क्षेत्रभित्र पर्दछन्।

२.४.४ बाल सहभागिता

बालबालिकाको सरोकारका विषय र उनीहरूको जीवनमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने नीतिहरूको निर्माण तथा निर्णय प्रकृयामा बालबालिकाको कुरा सुनुवाई गर्ने र उनीहरूको विचारको कदर गर्ने, सामाजिक र सांस्कृतिक क्रियाकलाप तथा जीवनका हरेक पक्षमा विना रोकतोक र विना भेदभाव सहभागी हुन पाउने, आस्था अनुसारको धर्ममा संलग्न हुन पाउने, कुनै पनि विषयको जानकारी राख्न र अभिव्यक्त गर्न पाउने, रचनात्मक कार्य गर्न तथा संघ-संस्था खोल्न वा सहभागी हुन पाउने लगायतका अधिकारहरू नै बालबालिकाको सहभागिताको अधिकार हो । बालबालिकाले आफूलाई विभिन्न स्थानमा सहभागी गराउदै सिक्ने, अनुभव गर्ने, अनुभूति गर्दै यसलाई व्यवहारिक तरिकाबाट आत्मसाथ गर्दै आफूलाई परिपक्व र सक्षम बनाउदै लैजानु बाल सहभागिता हो।

२.५ बाल समूह सम्बन्धि विवरण

बालक्लबको प्रकार र लिङ्गको आधारमा बाल सहभागिता						
क्र.सं.	**बालक्लबको विवरण**	**बालिका**	**बालक**	**बालिका**	**बालक**	**जम्मा**
१	विद्यालयमा आधारित बालसमूह	८०	४५	०	०	१२५
२	समुदायमा आधारित बालसमूह	१९५	१७५	०	१	३७०
	जम्मा :	**२७५**	**२२०**	**०**	**०**	**४९५**

स्रोतः महिला तथा बालबालिका महाशाखा

यस वडामा विद्यालमायमा आधारित बालसमूह र समुदायमा आधारित बालसमूहमा गरी जम्मा ४९५ जना बालबालिकाको सहभागिता रहेको छ जसमा २७५ जना बालिका र २२० जना बालकको सहभागिता रहेको छ ।

२.६ वडा तहको शासकिय संरचनामा बाल सहभागिता

क्र.स.	**शासकीय संरचनामा**	**बालक**	**बालिका**	**जम्मा संख्या**
१	बालमैत्री स्थानीय शासन वडा समिति	१	१	२
२	वडा बालअधिकार समिति	१	१	२
३	विद्यालय व्यवस्थापन समितिहरु (५ वटा विद्यालयमा)	५	५	१०
४	स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति	१	१	२
५	बालसमूह २० वटामा	२२०	२७५	४९५
६	वडा बाल समूह संजाल	८	१७	२५

स्रोतः महिला तथा बालबालिका महाशाखा

२.७ बालमैत्री स्थानीय शासन वडा समितिको विवरण

क्र.स.	नाम थर	पद	प्रतुनिधित्व गरेको निकाय	कैफियत
१	अध्यक्ष	पेम्बा लामा	वडा अध्यक्ष	९८५५०५६०५०
२	सदस्य	उत्तम गोम्जा	वडा सदस्य	९८५५०७०१५९
३	सदस्य	दावा लामा	वडा सदस्य	९८६१५४७०६९
४	सदस्य	रन्जु गोम्जा	वडा सदस्य	९८२१८५९९०९
५	सदस्य	सानुमाया नेपाली	वडा सदस्य	९८०९२८४३८८
६	सदस्य	रेणुका कुमारी घिमिरे	वडा स्तरीय महिला जागरण	९८४५२९८४१८
७	सदस्य	कृष्ण कुमार हिम्डूङ	वडा समन्वय समिति	९८४१०१९८१०
८	सदस्य	बिष्णु श्रेष्ठ	सामुदायिक बिद्यालय प्र.अ.	९८५५०७२९०५
९	सदस्य	तेज कुमार स्याङ्तान	सामुदायिक बिद्यालय ब्यबस्थापन समिति अध्यक्ष	९८४५१२५२९९
१०	सदस्य	शेरबहादुर ब्लोन	पदमपोखरी स्वास्थ्य चौकी प्रमुख	९८४५०७०६५९
११	सदस्य	केशव मुडवरी	संस्थागत बिद्यालय प्र.अ.	९८५५०६९८२३
१२	सदस्य	गंगा कुमारी चौलागाई	महिला स्वास्थ्य स्वयम् सेविका	९८१९२१०१७८

१३	सदस्य	नितेश दुलाल	वडा बाल संजाल	९८२०९४७०६७
१४	सदस्य	भूमिका योन्जन	वडा बाल संजाल	९७४५६०८७००
१५	सदस्य सचिब	केशव बहादुर बोहरा	वडा सचिब	९८४५१०३८३०

स्रोतः महिला तथा बालबालिका महाशाखा

२.८ बाल भेला र बाल सहभागिता

बालमैत्री स्थानीय शासनका चूचक स्थानीय तहको योजना तर्जुमा पूर्व वार्षिक रूपमा वडा र गाउँ÷नगरपालिका तहमा बालभेला आयोजना गरी बालभेलाले प्राथमिकता तोकेका विषयलाई स्थानीय तहको योजना तर्जुमा प्रक्रियामा समावेश गरिएको हुनेछ भन्ने रहेको छ जासको कार्यान्वयन सतप्रिशत हुनु पर्दछ यसै सन्दर्भमा यस हेटौडा उपमहानगरपालिका ले अर्थपूर्ण बालसहभागिता सुनिश्चित गर्नको लागि आ.व. २०८०।८१ को योजना तर्जुमाको चरणमा नगर स्तरको बालभेला आयोजना गरेको हो ।

खण्ड ३ वडाको जनसंख्या

३.१ लिङ्ग, उमेर समूह तथा जातिगत आधारमा जनसंख्या

३.१.१ लिङ्गको आधारमा जनसंख्या

यस वडा नं. १३ मा कुल १९२२ घरपरिवार रहेकोमा ८८४२ जना रहेका छन जसमा बालिकाको संख्या १२७४ जना ,बालकको संख्या १३०० जना गरी जम्मा २५७४ जना रहेका छन् । यसैगरी महिलाको जनसंख्या ३१२७ जना र पुरुष ३१३८ जना र लैंगिग तथा अल्पसंख्यक ३ जना गरी जम्मा ६२६८ जना रहेको छ ।

लिङ्गको आधारमा जन-संख्या				लिङ्गको आधारमा घरमुली	
क्र.स.	लिङ्ग	प्रतिशत	संख्या	संख्या	प्रतिशत
१	महिला	४९.८	४४०१	७९३	४१.३
२	पुरुष	५०.२०	४४३८	११२७	५८.६
	लैंगिग अल्पसंख्यक	०.०३	३	२	०.१
		१००	८८४२	१९२२	१००

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा कुल जनसंख्या मध्ये ४४०१ अर्थात ४९.८% महिलाको जनसंख्या रहेको छ । यसैगरी ४४३८ अर्थात ५०.२% पुरुषहरुको जनसंख्या रहेको छ । भने ३ लैंगिग अल्पसंख्यकको गरी जम्मा ८८४१ जना रहेक छ संख्याको आधारमा महिला र पुरुषको झण्डै बराबरीजस्तै देखिने जनसंख्या भएतापनी परीवारको नेतृत्व तहमा भने पुरुषहरुको नै नेतृत्व बढी रहेको छ । कुल १९२२ घरोरिवार रहेकोमा ५८.६% अर्थत ११२७ घरपरिवारको नेतृत्व पृतिसतात्मक परिपाटीमानै रहेको छ भने ७९३ घरपरिवारको नेतृत्व महिलाले गरेका छन् यो कुल घरपरिवारको ४१.३% हो । यस वडामा २ घरपरिवारको नेतृत्व लैंगिग अल्पसंख्यकले गरीरहेका छन् ।

३.१.२ उमेर समूहका आधारमा जनसंख्या

क) बालबालिकाको जनसंख्या विवरण						
क्र.सं.	उमेर समूह	बालिका (प्रतिशत)	बालक (प्रतिशत)	बालिका संख्या	बालक संख्या	जम्मा संख्या
१	जन्मे देखि १ वर्ष सम्म	१	१	७८	९४	१७२
२	१ देखि २ वर्ष	१	१	८७	५७	१४४
३	३ देखि ५ वर्ष	२	२	२०२	२०३	४०५
४	६ देखि १० वर्ष	३	४	३०९	३६०	६६९
५	११ देखि १८ वर्ष	७	७	५९८	५८६	११८४
जम्मा		१४	१५	१२७४	१३००	२५७४

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा कुल जनसंख्या ८८४२ जना रहेकोमा २१७४ जना बलिका र १३०० जना र बालकको संख्या रहेका छन । यस वडाको कुल जनसंख्याको २९% जनसंख्या बालबालिकाको रहेको छ । बालबालिकाको संख्यामा पनि ११ देखि १८ बर्ष समूहका बालबालिका सबैभन्दा धैरै अर्थात ७९८ जना जना रहेको छ ।

ख) अठार वर्ष माथिको जनसंख्या विवरण								
क्र.सं.	उमेर समूह	महिला (प्रतिशत)	पुरुष (प्रतिशत)	लैंगिग तथा अल्पसंख्यक (प्रतिशत)	उमेर समूह संख्यामा	उमेर समूह संख्यामा	उमेर समूह संख्यामा	जम्मा संख्या
६	१९ देखि २५ वर्ष	८	७	०.०१	६७६	६५५	१	१३३२
७	२६ देखि ३० वर्ष	६	५	०.०१	४९४	४८६	१	९८४
८	३१ देखि ४० वर्ष	९	१०	०	७५८	४८३	०	१६११
९	४१ देखि ५० वर्ष	६	५	०	४८९	४८३	०	९७२
१०	५१ देखि ६० वर्ष	४	४	०	३४९	३४०	०	६८९
११	६१ देखि ७० वर्ष	२	२	०	२१०	२००	०	४१०
१२	७१ देखि ८० वर्ष	१	१	०	१०२	९३	०	१९५
१३	८१ देखि ९० वर्ष	०	०	०	२९	३१	१	६१
१४	९१ देखि १०० वर्ष	०	०	०	७	७	०	१४
१५	१०० वर्ष भन्दा माथिका	०	०	०	०	०	०	०
	जम्मा :	३५	३५	०.०३	३१२७	३१३८	३	६२६८

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

३.२ जातिगत आधारमा जनसंख्या

जनसंख्या विवरण							परिवार संख्या विवरण	
क्र.स.	जात/जाति	महिला	पुरुष	लैंगिग अल्पसंख्यक	जम्मा	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
१	ब्राह्मण/क्षेत्री	**६५३**	**५८१**		१२३४	१३.९५	२५२	१३.१
२	जनजाति	**३४७५**	३६०८	२	७०८५	८०.१२	१५४५	८०.४
३	दलित	**२७०**	२४३	१	५१४	५.८१	१२३	६.४
४	मधेसी	**३**	६		९	०.१०	२	०.०१
	जम्मा	४४०१	४४३८	३	८८४२		१९२२	१००

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा जनजातिहरुको बाहुल्यता रहेको छ । कुल ८८४२ जना जनसंख्या रहेकोमा जनजाति महिला ३४७५ जना र जनजाति पुरुष ३६०८ जना र लैंगिग अल्पसंख्यक २ जना गरी जम्मा ७०८५ जना अर्थात कुल जनसंख्याको ८०.११२% जनजातिको बसोवास रहेको छ । १९२२ घरपरिवे रहेकोमा १५४५ घरपरिवार जानातिहरुको रहेको छ । यसैगरी यस हेटौडा उपमहानगरपालिका वचड नं. १३ मा १३३४ जना अर्थात १३.९५% ब्राहमण/क्षेत्री रहेका छन् । ब्राहमण/क्षेत्री महिला ६५३ र ब्राहमण/क्षेत्री पुरुष ५८१ जना रहेका छन् यो कुल जनसंख्याको १३.९५% हो । घरपरिवारको संख्यामा ब्राहमण/क्षेत्रीको २५२ घरपरिवार रहेको छ । यसैगरी २७० जना दलित महिला र २४३ जना दलित पुरुष र लैंगिग अल्पसंख्यक १ जना गरी जम्मा ५१४ जना अर्थात ५.८१% रहेको ।दलितहरुको जम्मा १२३ घरपरिवार रहेको छ । यसै वडामा मधेसीहरुको जनसंख्या ९ जना अर्थात ०.१०% रहेको छ मधेसी महिला ३ र मधेसी पुरुष ६ छ ।

३.३ धर्मका आधारमा जनसंख्या विवरण

धर्मका आधारमा जनसंख्या तथा परिवार संख्या								
क्र.स.	धर्म	महिला	पुरूष	लैंगिग अल्पसंख्यक	जम्मा	प्रतिशत	परिवार संख्या	परिवार प्रतिशत
१	बौद्ध	३१०१	३१३८	०	६२३९	७०.५६	१३४२	६९.८
२	हिन्दु	१११२	१११७	३	२२३२	२५.२४	४९५	२५.८
३	इसाई	१८४	१८२	०	३६६	४.१३	८४	४.४
४	प्रकृति	४	१	०	५	०.०५	१	०.१
जम्मा		४४०१	४४३८	३	८८४२	१००	१९२२	१००

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा कुल जनसंख्याको ७०.५६% बौद्ध धर्मालम्बिहरु रहेका छन् । महिला ३१०१ र पुरुष ३१३८ गरी ६२३९ जनाले बौस्ध धर्म मान्ने गरेका छन् । परिवार संख्यालाई हेर्ने हो भने कुल १९२२ घरपरिवार संख्या रहेकोमा यस वडामा बौद्ध धर्म मान्ने परिवार संख्या १३४२ अर्थात ६९.८०% रहेको छ । यस वडामा हिन्दु धर्म मान्ने जनसंख्या २५.२४% रहेको छ । महिला १११२ र पुरुष १११७ गरी जम्मा २२३२ जना रहेका छन् ।कुल घरपरिवार संख्यामा ४९५ घरपरिवार अर्थात २५.८% हिन्दु धर्मालम्बीहरुको रहेको छ ।यस वडामा इसाई धर्मालम्बीहरुको पनि बसोवास रहेको छ ।वडाको कुल जनसंख्याको ४.१३% जनसंख्या इसाई धर्म मान्छन् । इसाई धर्म मान्ने महिला १८४ र इसाई धर्म मान्ने पुरुष १८२ गरी जम्मा ३६६ जनाको ८४ घरपरिवार संख्या रहेको छ । यसरी यसै वडामा प्रकृति धर्म मान्नेहरुको संख्या जम्मा ५ जना रहेको छ जसमा ४ मजहिला छन् ।कुल जनसंख्याको हिसाबले यो ०.०५% हो । प्रकृति धर्मालम्बिहरुको १ घरपरिवार रहेको छ ।

३.४ भाषाका आधारमा जनसंख्याः

भाषाका आधारमा जनसंख्या			
क्र.स.	भाषाहरु	भाषा/भाषी प्रतिशत	भाषा/भाषी संख्या
१	नेपाली	२७.१	५२१
२	तामांङ	७२.८	१३९९
३	चेपांग	०.१	१
७	भोजपुरी	०.१	१
जम्मा		१००	१९२२

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

१९२२ घरधुरी रहेको यस हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा भाषाका आधारमा जनसंख्याको विवरण हेर्दा सवैभन्दा धैरै तामङ भाषिक परिवार संख्या रहेको छ । जसमा १३९९ अर्थात ७२.१% घरपरिवारले नेपाली भाषा बोल्ने गरेका छन् । नेपाली भाषाको प्रयोग २७.१% रहेको छ नेपाली भाषा बोल्ने ५२१ घरपरिवार रहेको छ । यसका साथै यस वडामा चेपाङ र भोजपुरी भाषिक समुदायको बसोबास रहेको छ ।

३.५ जन्मदर्ता सम्बन्धि विवरण

५ बर्ष मुनिका बालबालिका संख्या			जन्मदर्ता भएका बालबालिका संख्या			
बालिका संख्या	बालक संख्या	जम्मा संख्या	बालिका संख्या	बालक संख्या	जम्मा संख्या	प्रतिशत
३६७	३५४	७२१	३०१	३२७	६२८	८७.१०

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस वडामा रहेका ५ वर्ष मुनिका बालिका ३६७ र बालक ३५४ जना गरी जम्मा ७२१ जना बालबालिकाहरु रहेका छन् जसमा ३०१ बलिका र ३२७ जना बालक गरी जम्मा ६२८ जना अर्थात ८७.१०% बालबालिकाको जन्मदर्ता भएको छ । बालमैत्री स्थानीय शासनको सूचक अनुसार पनि ५ वर्ष मुनिका सवै बालबालिको जन्मदर्ता भएको हुनुपर्ने प्रावधान १००% पुरा भएको हुनु पर्दछ ।

३.६ बाल विवाहको अवस्था

३.६.१ विवाह सम्बन्धी विवरण

कुल विवाह सम्बन्धी विवरण			
क्र.सं.	**लिङ्ग**	**प्रतिशत**	**संख्या**
१	महिला	५९	७७
२	पुरुष	१	५४
३	लैंगिग अल्पसंख्यक		
जम्मा		१००	१३१

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस वडामा विवाहको अवस्थालाई हेर्ने हो भने यस वडामा १३१ ओटा विवाह भएको पाईन्छ । ७७ जना महिला र ५४ जना पुरुषको विवाह भएको हो ।

३.६.२ बाल विवाह सम्बन्धी विवरण

क्र.स.	**कुल विवाह संख्या**	**२० वर्ष भन्दा कम उमेरमा भएको विवाह संख्या**
१	१३१	५४

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस वडामा कुल विवाहको ४१.२२% विवाह गैरकानुनि विवाह भएको छ ।

३.६.३ उमेरगत विवाह सम्बन्धी विवरण

यस वडाको विवाहको अवस्थालाई हेर्ने हो भने यस वडामा जम्मा १३१ जनाको विवह भएको पाईन्छ । ७७ जना महिलाहरुको विवाह हुँदा र ५४ जना पुरुषको विवाह भएको हो । उमेर गत विवाहदर यस प्रकार रहेको छ,

	उमेरगत विवाह सम्बन्धी विवरण											
लिङ्ग	० देखि ५	**६ देखि १०**	**११ देखि १५**	**१६ देखि १८**	**१९ देखि २०**	**२१ देखि २५**	**२६ देखि ३०**	**३१ देखि ३५**	**३६ देखि ४०**	**४१ देखि ४५**	**४६ देखि ५०**	**५० वर्ष भन्दा माथी**	**जम्मा**
बालिका महिला	०	०	०	२४	१७	२५	९	२	०	०	०	०	७७
बालक पुरुष	०	०	०	५	८	२५	१५	१	०	०	०	०	५४
	०			२९	२५	५०	२४	३	०	०	०	०	१३१

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा विगत ३ वर्षको विवाह दर हेर्दा जना बालबालिकाको विवाह २० वर्ष उमेर नपुग्दै भएको छ । १८ वर्ष उमेर पुरा नगरेको २९ जनामा २४ जना बालिका र ५ जना बालक रहेका छन् ।यसैगरी १९ देखि २० उमेर उमेरको २५ जनाको विवाह भएकोमा १७ जना बलिका र ८ जना बालक रहेका छन्

।यस वडामा १३१ जनाको विवाह भएकोमा जम्मा ५४ जना अर्थात ४१.२२% विवाह वा गैरकानुनि विवाह भएको छ । नेपालको कानुनले २० वर्ष उमेर पुरा नभई गरीने विवाहलाई गैरकानुनी विवाह मानेको यस्तो विवाह स्वतः बदर समेत हुन्छ उमेर नपुगी गरिने विवाह सामाजिका र कानुननी हिसाबले अपराध समेत मानिन्छ । बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणा कार्यविधिले निर्दिष्ठ गरेका सूचकहरु मध्ये शतप्रतिशत पुरा गर्नु पर्ने सूचकहरु मध्ये बालमैत्री स्थानीय शासन विवाहको अन्त्य भएको हुनु पर्ने छ तर यस वडामा बालविवाहको दर निकै देखिन्छ ।

३.७ प्रति परिवार औषत बालबालिका संख्या

	प्रति परिवार औषत बालबालिका							
क्र.स.	घर परिवार संख्या	बालबालिका संख्या	महिला	पुरुष	लैंगिग तथा अल्पसंख्यक	जम्मा	प्रति परिवार औषत बालबालिका संख्या	प्रति औषत परिवार संख्या
१	१९२२	२५७४	४४०१	४४३८	३	८८४२	१.३३	४.६०

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ को प्रति परिवार औषत बालबालिका १.३३ रहेको छ । १९२२ घरपरिवारमा गरीएको वस्तुगत बिवरण संकल (तथ्याङ्क सङ्कलन) कार्यक्रम २०७९ अनुसार यस वडामा २५७४ जना बालबालिका रहेका छन् । ८८४२ जनसंख्या रहेको यस वडाको प्रति घरपरिवार औषत परिवार संख्या संख्या हेर्ने भने ४.६० रहेको छ ।

३.८ अपाङ्गता भएका बालबालिका सम्बन्धी विवरण

१८ वर्ष भन्दा कम उमेरका बालबालिकाहरुको अपाङ्गताको विवरण			
क्र.सं.	१८ वर्ष भन्दा मुनिको अपाङ्गताको प्रकार	प्रतिसत	संख्या
१	शारिरिक् अपाङ्गता	४५.५	५
२	दृष्टिबिहिन र न्युन दृष्टिबिहिन	९.१	१
३	स्वरबोलाई सम्बन्धि	१८.२	२
४	मानसिक बौद्धिक अपाङ्गता	९.१	१
५	सुस्त श्रवन तथा बहिरा	१८.२	२
६	श्रवन र दृष्टि बिहिन	०	०
	जम्मा :		११

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ विभिन्न अपाङ्गता भएका ११ जना बालबालिका रहेका छन । कुल बालबालिकाको ०.४२% हो ।

खण्ड ४ वडाको बाल तथा मातृ स्वास्थ्य

४.१ सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रम

सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रम अन्तरगर्त यस हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १ मा गर्भवति महिलाहरुले नियमिर गर्भ जाँच गर्ने, आईरन चक्कि खाने र सुत्केरी हुनका लागि स्वास्थ्य संस्थामा जाने गरेका छन । यसैगरी सुत्केरी पश्चात नवजात शिशु र आमाको जाँच गर्ने गरका छन यसैगरी नवजात शिशुलाई जन्मिने वितिक्कै आमाको बिगौति दुध खुवउने गरेका छन् । ९९.३% नबजात शिशुले जन्मिने वितिक्कै आमाको बिगौति दुध खान पाएका छन् भने ९२.२१% बालबालिकालाई ६ महिना सम्म आमाको दुध मात्र खुवाउने गरेको पाईयो । यसका साथै पोषिलो खानेकुरा, खोप र प्रथमिक उपचारको व्यवस्था समेत गरेको पाइन्छ । यसका सथै सुनौलो हजार दिन तथा सुत्केरी प्रोत्साहन कार्यक्रले समेत सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रमलाई सहयोग गराको छ ।

४.२ खोप लगाउने बालबालिका सम्बन्धि विवरण

खोप सम्बन्धी विवरण						
क्र. सं.	लिङ्ग	बि.सि.जी.(BCG)	डी.पी.टि./हेप.बि. हिव. -2	डी.पी.टि. /हेप.बि. हिव.-2	डी.पी.टि./हेप.बि. हिव.-3	दादुरा/रुबेला
१	बालिका	४१	३९	३९	४	२०
२	बालक	५१	४५	४५	७	२४
जम्मा संख्या		९२	८४	८४	११	४४
जम्मा प्रतिशत		**९६**	**८८**	**८८**	**११**	**४६**

खोप सम्बन्धी विवरण								
क्र. सं.	लिङ्ग	हेपटाईटिस वी	पी.सी.भी.	रोटा	पोलियो	एफ.आइ. पी.भी.	दादुरा/ रुबेला -३	जे.इ.
१	बालिका	२२	२८	२२	२५	२१	२	१०
२	बालक	२८	३८	३२	२८	२७	०	१४
जम्मा संख्या		५०	६६	५४	५३	४८	२	२४
जम्मा प्रतिशत		**५२**	**६९**	**५६**	**५५**	**५०**	**२**	**२५**

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस वडामा ९६% बालबालिकाले **बि.सि.जी. खोप** लगाएका छन । बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणा कार्यवीधि अनुसार २३ महिना भित्रका सबै बालबालिकालाई नेपाल सरकारले तोकेका सबै र पूर्णखोप प्राप्त गरी पूर्ण खोपयुक्त घोषणा भएको हुनेछ जुन भन्ने सूचकमा उल्लेख छ जुन १०० प्रतिशत पुरा भएको हुनु पर्ने व्यवस्था समेत रहेको छ ।

४.३ कुपोषणबट प्रभावित बालबालिका सम्बन्धी विवरण

क्र.स.	**५ वर्ष मुनिका बालबालिकाका**	**कम तौल, पुड्को र ख्याउटेपन भएका बालबालिकाको**	**अति कडा कुपोषण भएको बालबालिकाका**	**पोषण सुधारका लागि आवश्यक उपचार गराइरहेका बालबालिका**
	७२१	०	०	०

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस वडामा कुपोषण भएका बालबलिकाहरु छैनन् । कम तौल, पुड्को र ख्याउटेपन भएका बालबालिका, अति कडा कुपोषण भएको बालबालिकाका तथा पोषण सुधारका लागि आवश्यक उपचार गराइरहेका बालबालिका छैनन् ।

४.४ स्तनपान सम्बनधी विवरण

जन्मिने बितितिक्कै		बिगौती दुध खुवाएको वा नखुवाएको		६ महिना सम्म आमाको दुध मात्रै खुवाएको व नखुवाएको		
शिशु संख्या		खुवाएको	नखुवाएको	खुवाएको	नखुवाएको	२ महिना वा सो भन्दा कम मात्र आमाको दुध खुवाएको
जम्मा	३०९	३०६	३	२८५	१३	११
प्रतिशत	१००	९९.०३	०.९७	९२.२३	४.२१	३.५६

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस वडा रहेका ९९.०३% नवजात शिशुले जन्मिने बितिक्कै विगौति दुध खाएका छन् भने जन्मिने बितिक्कै विगौति दुध नखाने ०.९७% नवजात शिशुहरु रहेका छन । यसैगरी ९२.२३% बालबालिकालाई ६ महिना सम्म आमाको दुध मात्रै खुवाईएको छ र ४.२१% बालबालिकालाई ६ महिना सम्म आमाको दुध मात्रै नखुवाई अन्य खानेकुरा पनि खुवाईएको छ भने ३.५६% बालबालिकालाई २ महिना सम्म मात्र आमाको दुध मात्रै खुवाईएको छ । यसरी ६ महिना सम्म आमाको दुध मात्रै नखुवाई अन्य खानेकुरा पनि खुवाउने जम्मा ७.८% देखिन्छ ।

४.५ बालबालिकामा देखा पर्ने गरेका मुख्य रोगहरु र तीनको उपचार व्यवस्था

यस वडामा रहेका बालबलिकामा सामान्यतया ज्वोरो, रुघाखोकी, श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या, झाडापखला, कान दुख्नु, छालाको समस्या, सेतो मासि तथा रातो मासिपर्ने, आदि संक्रमणहरु हुने गरेका छन् र यस्ता संक्रमण भएको समयमा बालबालिकालाई घरेलु उपचारलाई पहिलो प्रथमिकतामा राखिने र थप उपचारको आवश्य परेमा स्थानीय स्वास्थ्य संस्थामा जाने गरिन्छ ।

४.५.१ परिवारमा देखा परेका दिर्घ रोग सम्बन्धी विवरणः

१८ वर्ष भन्दामुनिको बालबालिकालाई लागेको दिर्घ रोग सम्बन्धी विवरण				
क्र.सं.	विवरण	प्रतिशत	संख्या	कैपियत
१	लागेको छ	०.३१	६	
२	लागेको छैन	९९.६९	१९१६	
जम्मा:		१००	१९२२	

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस वडाका १९२२ घरपरिवार रहेकोमा ६ घरपरिवारका ६ जना बालबलिकालाई विभिन्न दिर्घ रोग लागेको छ । दिर्घरोग लागेका बालबालिकाको विवरण यस प्रकार रहेको छ । यस वडामा दिर्घ रोगका कारण २ जना बालिकाको मृत्यु समेत भएको थियो।

४.५.२ बालबालिकामा देखा पर्ने गरेका दिर्घ रोगका प्रकारहरु सम्बन्धी विवरण

दिर्घ रोगहरु लागेका बालबालिकालाई विवरण			
क्र.सं.	विवरण	प्रतिशत	संख्या
१	एचआईभी/एड्स	०	०
२	क्यान्सर	०	०
३	मधुमेय/चिनीरोग	०	०
४	मुटु रोग	८३.३३	५
५	मृगौला सम्बन्धि रोग	०	०
६	अन्य	१६.६७	१

जम्मा:	१००	६

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

४.६ प्रसुति पूर्व ४ पटक र प्रसुति पश्चात आमा र नवजात शिशुको कम्तिमा २ पटक स्वास्थ्य परिक्षण गराउने गर्भवति महिलाहरुको विवरण

यस वडामा गर्भवति भएका माहिलाहरु १६० जना रहेकोमा १२६ जना सुत्केरी भएका छन् ।

गर्भवति सम्बन्धी विवरण		
विवरण	प्रतिशत	संख्या
सुत्केरी भएको	७८.८	१२६
सुत्केरी नभएको	२१.३	३४
गर्भाखेर गएको	०	०
मृत्यु भएको	०	०
जम्मा		१६०

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

४.६.१ प्रसुति पूर्व गर्भवति महिलाको गर्भ जाँच सम्वब्धी विवरण

प्रसुति पूर्व गर्भवति आमाको गर्भ जाँच सम्बन्धी विवरण			
क्र.सं.	**गर्भजांचको अवस्था**	**प्रतिशत**	**संख्या**
१	६ पटक भन्दा बढी जाँच गर्ने	८०.६	१२९
२	५ पटक सम्म जाँच गर्ने	९.४	१५
३	४ पटक सम्म जाँच गर्ने	१०.०	१६
४	३ पटक सम्म जाँच गर्ने	०	०
५	२ पटक सम्म जाँच गर्ने	०	०
६	१ पटक मात्रै जाँच गर्ने	०	०
७	गर्भवती जाँच नगर्ने	०	०
	जम्मा	१००	१६०

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

६ पटक भन्दा बढी गर्भ जाँच गर्ने गर्भवति महिलाको संख्या १२९ जना रहेका छन् जुन जम्मा गर्भवतिको ८०.६% हो ।

४.६.२ प्रसुति पश्चात सुत्केरी आमा र नवजात शिशुको जाँच सम्बन्धी विवरण

प्रसुति पश्चात आमा र नवजात शिशुको जाँच सम्बन्धी विवरण			
क्र.सं.	**नवशिशुको जाँचको अवस्था**	**प्रतिशत**	**संख्या**
१	जाँच गरेको	९९.२०	१२५
२	जाँच नगरेको	०.८०	१

जम्मा:	१००	१२६

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस वडामा प्रसुति पश्चात आमा र नवजात शिशुको स्वास्थ्य परिक्षण गराउने ९९.२० सुत्केरी आमाहरु रहेका छन ।

४.७ टिडी खोप सम्बनधी विवरण

क्र.सं.	टिडी खोप लगाउने गर्भवती	टिडी खोप लगाउने गर्भवती प्रतिशत	टिडी खोप लगाउने गर्भवती संख्या
१	४ पटक सम्म लगाउने	३.८	६
२	३ पटक सम्म लगाउने	६३.८	१०२
३	२ पटक सम्म लगाउने	३२.५	५२
४	१ पटक मात्र लगाउने	०	०
५	टिडी खोप नलगाउने	०	०
	जम्मा:	१००	१६०

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस वडामा रहेका २३० जना गर्भवतिहरु मध्ये ४ पटक सम्म टीडी खोप लगाउने ६ जन रहेका छन भने १०२ जना गर्भवतिहरुले ३ पटक टीडी खोप लागाएका छन् यसैगरी ५२ जना गर्भवतिहरुले २ पटक टीडी खोप लागाएका छन् ।

४.८ आईरन चक्की सम्बनधी विवरण

क्र.सं.	आइरन चक्की प्रयोगको अवस्था	आइरन चक्की प्रयोगको प्रतिशत	आइरन चक्की प्रयोगको संख्या
१	२५० चक्की सम्म प्रयोग गर्ने	८१.९	१३१
२	२०० चक्की सम्म प्रयोग गर्ने	५.०	८
३	१५० चक्की सम्म प्रयोग गर्ने	०	०
४	१०० चक्की सम्म प्रयोग गर्ने	३.८	६
५	५० चक्की सम्म प्रयोग गर्ने	०.६	१
६	२५ चक्की सम्म प्रयोग गर्ने	०.६	१
७	२० चक्की सम्म प्रयोग गर्ने	०	०
८	आइरन चक्की सम्म प्रयोग नगर्ने	६.९	११
	जम्मा:	१००	१६०

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

गर्भवती तथा सुत्केरी आमाहरुले आईरन चक्की (जम्मा २२५ वटा) खाएको हुनुपर्ने सूचक ९५% पुरा भए पश्चात मात्र बालमैत्री स्थानीय शासनको सूचक पुरा भएको मानिने छ। यस वडामा २३० गर्भवतिमध्ये १३१ जना अर्थात ८१.९% ले २५० चक्कि आईरन खाएका छन् ।

४.९ दक्ष जनशक्तिबाट सुत्केरी गराउने महिलाहरुको विवरण

प्रसुति गराउने स्थसन सम्बन्धी विवरण			
क्र.सं.	**विवरण**	**प्रतिशत**	**संख्या**
१	स्वास्थ्य संस्थामा	९६.०९	१२३
२	घरमा स्वास्थ्यकर्मीको सहयोगमा	०	०
३	घरमा स्वास्थ्यकर्मीको सहयोग बिना	२.३४	३
जम्मा:		१००	१२६

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस हेटौंडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा रहेका १२८ मध्ये १२३ जना सुत्केरी आमाहरु स्वास्थ्य संस्थामा दक्ष जनशक्तिबाट सुत्केरी भएका छन भने स्वास्थ्य कर्मिको सहयोग बिना नै ३ जान सुत्केरी भएका छन् ।

४.१० नियमित रुपमा तौल लिएको बालबालिका सम्बन्धि विवरण

० देखि ५ वर्ष उमेरका बालबालिका				**बालबालिकाको तौल सम्बन्धी विवरण**	
क्र.सं.	**बालिका**	**बालक**	**जम्मा**	तौल लिने गरेको	तौल लिने नगरेको
१	३६७	३५४	७२१	३२६	३९५
प्रतिशत				४५.२१	५४.७८

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस हेटौंडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा रहेका ५ वर्ष मुनिका ७२१ जना बालबालिका रहेका छन जसको ४५.२१% बालबालिकाहरुले नियमित रुपमा तौल लिने र तौल वृद्धि भए नभएको मापन गर्ने गररेका छन ।

४.१०.१ बालबालिकाको उमेर अनुसार तौल लिने सम्बन्धि विवरण

तौल लिने सम्बन्धी विवरण			
क्र.सं.	**उमेर**	**प्रतिशत**	**संख्या**
१	१ वर्ष	१३	४२
२	२ वर्ष	२४	७९
३	३ वर्ष	२१	७०
४	४ वर्ष	२२	७३
५	५ वर्ष	१९	६२
	जम्मा:	१००	३२६

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस वडामा बालबालिकाहरुको नियमित रुपमा तौल लिने र बालबालिकाको तौल वृद्धि भए नभएको मापन गर्ने गररेका छन मापनको अवस्था अनुसार पोषिलो खानेकुरा खुवाउने गरेक छन । ३२६ जना बालबालिका हरुको तौल सम्ब्धी विवरण ४.१०.२ मा रहेको छ ।

४.१०.२ बालबालिकाको तौल सम्बन्धि विवरण

५ वर्ष सम्मका बालबालिकाको संख्या ७२१ जना रहेको मा ३२६ जनाले नियमित रुपमा तौल लिएका छन सोको विवरण यस प्रकार रहेको छ ।

बालबालिकाको तौल सम्बन्धी विवरण							
		तौल विवरण					
क्र.सं.	**उमेर समूह**	**०-२ के.जी.**	**३-५ के.जी.**	**६-१० के.जी.**	**११-१५ के.जी.**	**१६-२० के.जी.**	**२० के.जी. माथि**
१	१ वर्ष	०	३	३२	७	०	०
२	२ वर्ष	०	०	४२	३५	२	०
३	३ वर्ष	०	०	६	६१	३	०
४	४ वर्ष	०	०	२	५७	१४	०
५	५ वर्ष	०	०	१	२९	३०	२
जम्मा		०	३	८३	१८९	४९	२

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

४.११ भिटामिन ए तथा जुकाको औषधि खाएका बालबालिका सम्बन्धि विवरण

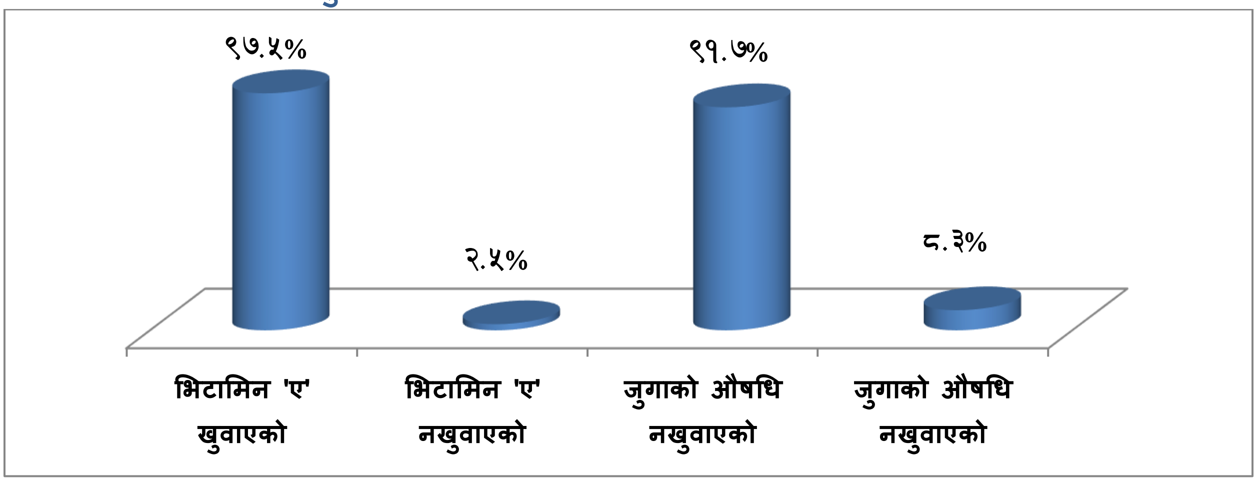

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस वडामा भिटामिन ए खाएका बालबालिका ९७.५% रहेका छन भने अझै भिटामिन ए खानका लागि २.५% बालबालिका बाँकि रहेका छन । यसैगरी ९१.७% बालबालिकाले जुगाको औषधि खाएका छन् र ८.३% बालबालिकाहरु अझैपनि जुकाको औषधि खान छुटीरहेका छन् । बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणाका लागि ६ महिनादेखि ५ वर्षमुनिका सबै बालबालिकालाई वर्षको २ पटक भिटामिन ए क्याप्सुल खुवाइएको हुनेछ भन्ने सूचक १०० प्रतिशत पुरा भएको हुनु पर्ने प्रावधान रहेको छ । नेपाल सरकारले भिटामिन ए र जुगाको औषधि खुवाउने कार्यक्रमनै संचालन गर्दा समेत बालबालिकाहरुलाई भामिन ए र जुगाको औषधि खुवाउन छुटिरहेको छ । अर्कोतिर भिटामिन ए र जुगाको औषधि खुवाउने कार्यक्रम एकैदिनमा हुने हुँदा भिटामिन ए ९७.५% बालबालिकालाई खुवाईएको छ तर जुगाको औषधि भने ९१.७% लाई मात्र खुवाईएको छ ।

४.१२ HIV Positive आमा/बुवा बाट जन्मेका बालबालिका सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	विवरण	प्रतिशत	संख्या
१	छ	०.१०	२
२	छैन	९९.९०९	१९२०

जम्मा:	१००	१९२२

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा HVV Positive आमा/बुवा बाट जन्मेका बालबालिका हरु रहेका छन् । २ जनाको संख्यामा रहेको HVV Positive आमा/बुवा बाट जन्मेका ति बालबालिकाहरुले रोग संग लडने क्षमता विकास बर्ने ARV Prophylaxis समेत पाएका छैनन् । एच् आई भी संक्रमित आमाबाट जन्मिएका सबै बालबालिकाहरुले ARV Prophylaxis पाएका हुनेछन् भन्ने सूचकलाई १००% पुरा हुनुपर्ने व्यवस्थआ रहेको छ ।

४.१३ बिरामी हुदा उपचारका लागि छनौट हुने उपचार केन्द्र

बिरामी हुदा प्राथमिकताको आधारमा उपचार केन्द्र जाने परिवारको विरण				
क्र. सं.	उपचार केन्द्र	प्रतिशत	संख्या	
१	लामा/धामी/झाँक्री	५.२०	१००	
२	परम्परागत वैद्य	०.४७	९	
३	स्थानीय स्वास्थ्य संस्था/चौकी	३.४३	६६	
४	अस्पताल(निजी/सरकारी)	६८.९९	१३२६	
५	क्लिनिक(निजी)	२१.३८	४११	
६	अन्य	०.५२	१०	
जम्मा :		१००	**१९२२**	

स्रोतः वस्तुगत बिवरण संकल (तथ्याङ्क सङ्कलन) कार्यक्रम २०७९

यस वडाका बासिन्दाहरु आफ्नोस स्चास्थ्यमा समस्या आउदा वा बिरामी हुदा यस वडाका १३२६ अर्थात ६८.९९% घरपरिवारका सदस्यहरु सरकारी वा निजी अस्पताल जाने गर्दछन भने । ६६ घरपरिवारका सदस्यहरु स्थनीय स्वास्थ्य संस्थामा जान्छन । यसैगरी निजी क्लिनमा स्वस्थ्य पतिक्षणका लागि ४११ घरपरिवारका सदस्हरय रहेका छन् भने अझैपनि लामा धामिको मा उपचरका लागि जाने परम्परा रहेको छ यस वडामा १०० घर परिवारका सदस्यहरु स्वास्थ्य उपचारकालागि धामि झाक्रिको मा जाने गरेक छन् ।

४.१३.१ घरदेखि उपचार केन्द्र सम्मको दुरी सम्बन्धी विवरण

घर देखि उपचार केन्द्रको दुरी				
क्र. सं.	उपचार केन्द्रसम्मको दुरी	प्रतिशत	संख्या	कैफियत
१	१५ मिनेट भन्दा कम	४०.०१	७६९	
२	१५ देखि ३० मिनेट सम्म	५०.६२	९७३	
३	१ घण्टासम्म	९.३७	१८०	
४	१ घण्टा भन्दा बढी	०	०	
जम्मा :		१००	**१९२२**	

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा स्वास्थ्य संस्था समुदाय स्तरबाट नजिकै रहेको छ । १९२२ घरपरिवार रहेको यस वडामा ७६९ घरपरिवारबाट १५ मिनेटको दुरीमा स्वास्थ्य संस्था पुग्न सकिन्छ यस्तै ९७३ घरपरिवारबाट स्वास्थ्य संस्था ३० मिनेट सम्मको दुरीमा रहेको छ भने १८० घरपरिवारका सदस्यहरु ६० मिनेट सम्मको दुरीमा स्वास्थ्य संस्था पुग्न सक्दछन् स्वस्थ्य सेवा लिन चाहेमा स्थानीत स्तरमानै समुदयको पहुच रहेको छ ।

४.१४ आयोडिनयुक्त नुनको प्रयोग गर्ने घरपरिवार सम्बन्धि विवरण

आयोडिनयुक्त नुनको प्रयोग बर्ने परिवारको विवरण	

क्र.सं.	विवरण	प्रतिशत	संख्या	कैफियत
१	प्रयोग गर्ने घरधुरी	१००	१९२२	
२	प्रयोग नगर्ने घरधुरी	०	०	
	जम्मा:	१००	१९२२	

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस वडामा रहेका सवै घरपरिवारले आयोडिनयुक्त नुनको प्रयोग गरेको पाइयो । बालमैत्री स्थानीय शासनको सबै घरपरिवारले आयोडियुक्त नुन प्रयोग गरेका हुनेछन् भन्ने सूचक सतप्रतिशत पुरा भएको छ ।

४.१५ सार्वजनिक तथा नीजि चर्पी सरसफाई सम्बन्धी विवरण

हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा रहेको विवभिन्न सार्बजानिक स्थलहरुमा पानि सहितको सार्बजानिक शौचालयको व्यव्था रहेको छ ।

४.१५.१ परिवार/घरधुरीमा शौचालयको अवस्था

परिवार/घरधुरीमा शौचालयको अवस्था				
क्र. सं.	**शौचालयको प्रकार**	**परिवार-घरधुरीमा शौचालयको अवस्था**	**घरधुरी/परिवार संख्या**	**कैफियत**
१	कच्ची शौचालय	१६.८६	३२४	
२	पक्कि(वाटरसिल्ड)	२३.८	४५८	
३	वायो ग्याँस जडान भएको	५१.५१	९९०	
४	ढलमा जडान भएको	७.१८	१३८	
५	शौचालय नभएको	०.६२	१२	
जम्मा:		१००	१९२२	

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

खुल्ला दिशामुक्त समेत घोषणा भइ सकेको यस हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा अझैपनि १२ घरपरिवारमा शौचालय छैन यो घर परिवारको ०.६२% हो । यस हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा कच्चि शौचालय भएका ३२४ घरधुरी रहेको छ जुन जम्मा घरधुरीको १६.८६% हो । यसैगरी पक्कि शौचालय हुने घरधुरी ४५८ अर्थात (वाटरसिल्ड) शौचालय २३.८८% घरधुरीमा रहेक छ । वायो ग्याँसमा जडान भएको शौचालय ५१.५१.% घरपरिवारमा रहेको छ ।

४.१६ परिवारमा हातधुने व्यवस्था

परिवारमा हातधुने व्यवस्था र प्रयोग				
क्र. सं.	**परिवारमा हातधुने व्यवस्था र प्रयोग**	**प्रतिशत**	**संख्या**	**कैफियत**
१	ब्यबस्था छ, सधै धुन्छु	९९.६९	१९१६	
२	ब्यबस्था छ, कहिले-कहिँ धुन्छु	०.१६	३	
	ब्यबस्था छ, कहिलै धुन्न	०	०	
३	ब्यबस्था नै छैन, कहिलै धुन्न	०	०	
	जम्मा:	१००	१९२२	

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा रहेका १९२२ घरपरिवार मध्ये १९१६ अर्थात ९९.६९% परिवारमा हातधुने व्यवस्था रहेको छ र सधैं हात धुने अभ्यास पनि छ । यी परिवारमा साबुन पानीले हात धुने बानी रहेको छ । खाना खानु अघि,खाना खाईसकेपछी, शौचालयको प्रयोग पछि र फोहर वस्तु छोएपछि साबिन पानीले राम्रोसंग हात धुने बानीव्यहोरा रहेको पाईन्छ । सोहि व्यवथा अनुसार हातधुने बानीको समेत विकास भएको छ।

४.१६.१ हातधुने बानि र व्यवहसरिक प्रयोग सम्बन्धी अवस्था

हातधुने बानि र व्यवहारिक प्रयोग भएको परिवारको विवरण			
क्र. सं.	**हातधुने बानि र व्यवहारिक प्रयोग**	**प्रतिशत**	**संख्या**
१	खाना खानु अघि	०.६७	१३
२	खाना खाइसके पछी	०	०
३	खाना अघि र पछी	०	०
४	शौचालय गरे-गराए पछि	०	०
५	फोहर वस्तु छोए पछी	०	०
६	माथिक सबै	९९.३२	१९०९
जम्मा		**१००**	**१९२२**

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणाक लागि खाना खानु अघि,खाना खाईसकेपछी, शौचालयको प्रयोग पछि र फोहर वस्तु छोएपछि साबुन पानीले राम्रोसंग हात धुने परिपाटीको विकास भइको हुने छ भन्ने सूचक १००% अर्थात सत प्रतिशत पुरा भएको हुनु पर्नेछ जसमा यस हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा रहेका शतप्रतिशत घरपरिवारमा हात धुने गरेका छन् ।

४.१६.२ साबुनपनीको प्रयोग सम्बन्धी अवस्था

हातधुने साधन(साबुन/खरानी...आदि)				
क्र. सं.	**हातधुने साधन(साबुन/खरानी...आदि)**	**प्रतिशत**	**संख्या**	**कैपियत**
१	साबुन पानी	९९.७९	१९१८	
२	खरानी पानी	०	०	
३	पानी मात्रा	०	०	
४	माटो जन्य पदार्थ	०	०	
५	केहि नगर्ने	०.२१	४	
जम्मा :		**१००**	**१९२२**	

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणाका लागि बालमैत्री स्थानीय शासन बचाउ अन्तर्गतका सूचकहरु मध्ये चर्पी गएपछि, बालबालिकाको दिसा धोए पछि, र खाना खानु, खुवाउनु अघि सावुन पानीले हात धुने परिपाटीको विकास भएका हुनेछ भन्ने उल्लेख भएअनुसार यस वडामा साबुन पानीले हातधुने बानीको विकास भएको छ । १८१८ घरधुरी मा साबुन पानिले हात धुने गरेको पाईयो भने ४ घरपरिवारमा घरपरिवारमा सबन पानले हात धुने अभ्यासनै छैन ।

४.१७ खानेपानीको श्रोत तथा उपलब्धता सम्बन्धी विवरण

बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणाका लागि सबै घरधुरीमा आधारभूत तहको खानेपानीको सुविधा उपलब्ध भएको हुनेछ भन्ने सूचकमा उल्लेख भएको छ जुन शत प्रतिशत (१००%) पुरा गर्नु पर्ने हुन्छ । यस वडामा अझैपनि ईनार, कुवा, जरुवा, ट्युबवेल, नदि वा कुलाको पानी पिउन बाध्य छन जसले गर्दा वडामा खानेपानीको पुर्वाधार विकासमा थप लगानी गर्नुपर्ने देरखिन्छ ।

४.१७.१ खानेपानीको मुख्य श्रोत सम्बन्धी विवरण

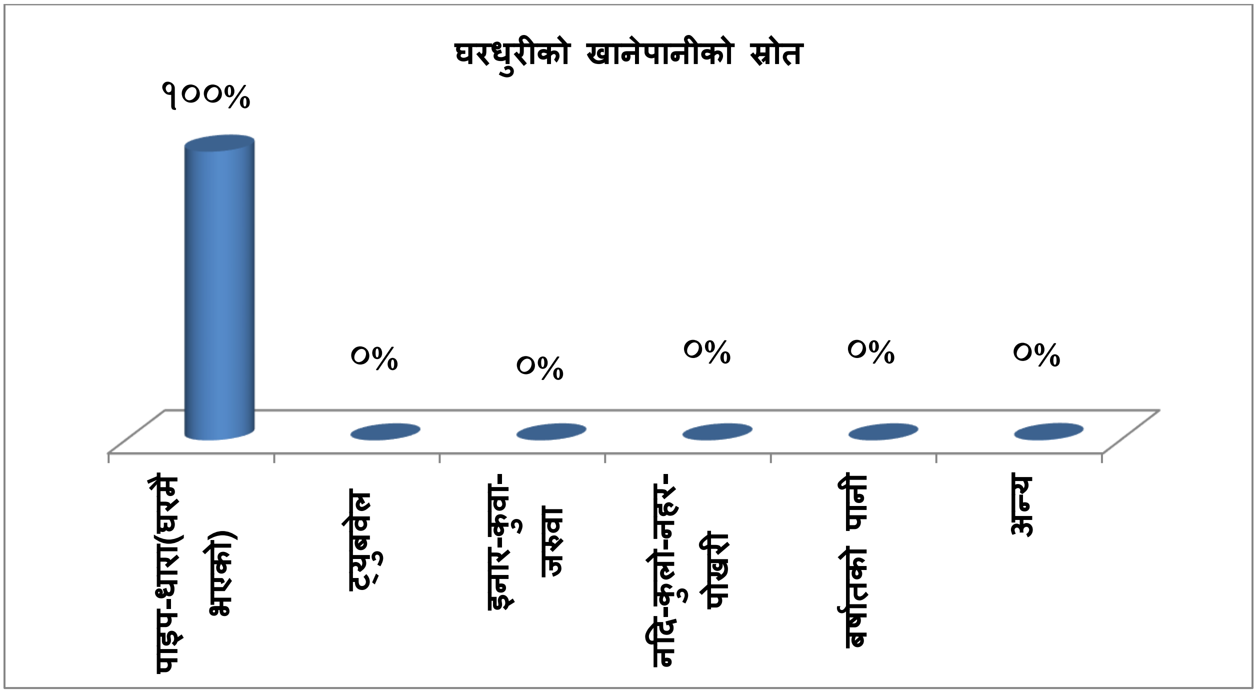

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

कुल १९२२ घरपरीवार रहेकोमा यस हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा खानेपानीको मुख्य स्रोतको रुपमा घरमै भएको पाईप-धाराको प्रयोग भएको पाईन्छ । १००% घरपरिवारमा पिउने पानीको लागि घरमानै धारको व्यवस्था रहेको छ ।

४.१७.२ घर देखि खानेपानीको स्रोत सम्मको समय दुरी सम्बन्धी विवरण

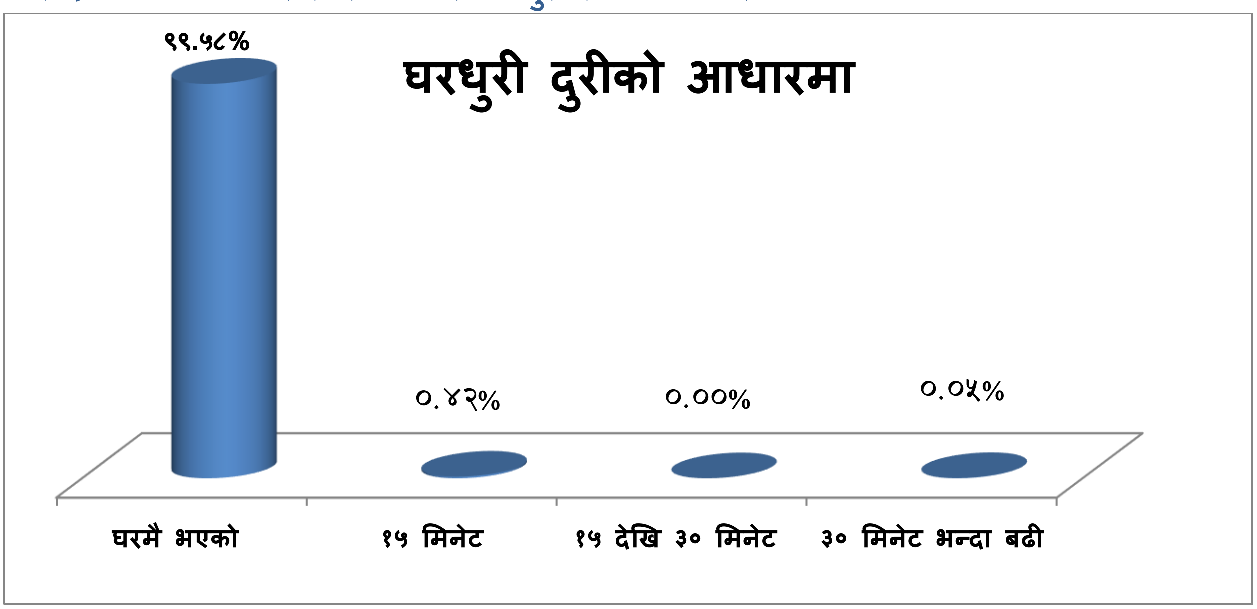

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस वडामा ९९.५८% घरपरिवारको घर-घरमानै खानेपनी धाराको व्यवस्थापन भएको छ भने ०.४२% घरपरिवारको लागि १५ मिनेट सम्मको दुरीमा खानेपानीको स्रोत रहेको छ । ९९.९०% घरपारिवारको लागी खानेपानीको व्यवस्थापनमा समय खर्चिनु पर्दैन् । स्रोतबाटनै सुद्ध पिउने पानि घरमानै उपलव्ध हुने गरेको छ ।

४.१७.३ खानेपानीको शुद्धीकरण बिधि सम्बन्धी विवरण

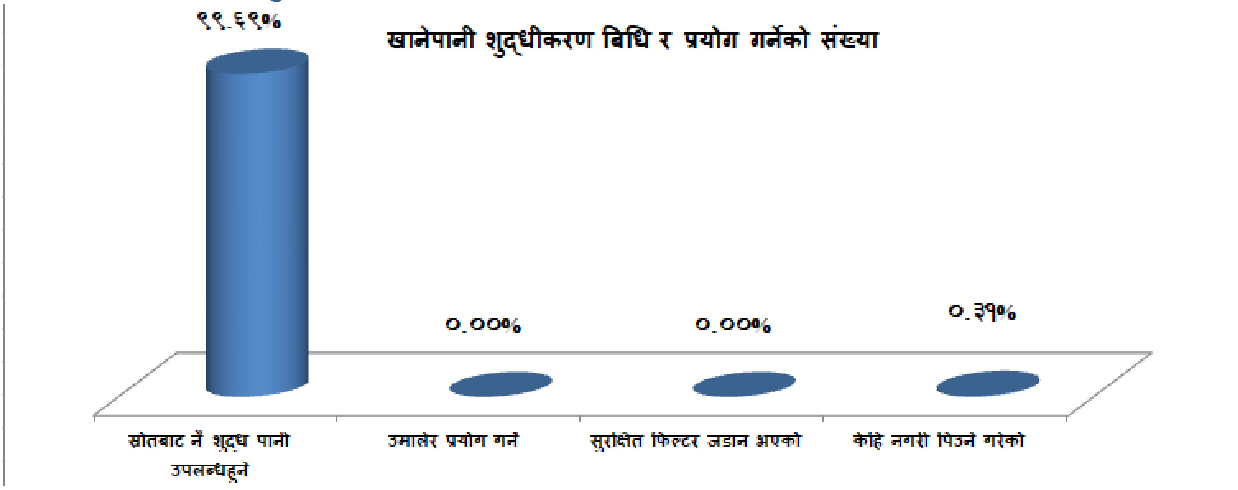

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

४.१८ खानेपानीको कारणले बिगत १ वर्षमा लागेका रोग तथा संक्रमणको अवस्था

खानेपानीको कारण बिगत १ वर्षमा लागेको रोग र परिवार संख्या				
क्र. सं.	**रोगहरु**	**संक्रमित परिवार**	**संक्रमित परिवार**	**कैफियत**
१	जिआइडीया			
२	जुगा	०	०	
३	झाडा-वान्ता	०	०	
४	रातो रगतमासी	०	०	
५	सेतो रगतमासी	०	०	
६	टाईफोइट	०	०	
७	जन्डिस	०	०	
८	हैजा	०.०५	१	
९	संक्रमित नभएको	९९.९५	१९२१	
जम्मा:		१००	१९२२	

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस वडामा खाने पानीको लागि घरमै भएको धाराको प्रयोग भएको पाईन्छ २ घरपरिवारमा मत्र धाराको व्यस्थापन नहुँदा अन्यत्रबाट खआनेपानी व्यवस्थापन गर्नु परेको छ यसरी पानीको शुद्धिकरण नगरी पिउनाले एक परिवारमा हैजाको संक्रमण भएको पाईयो ।

खण्ड ५ वडाको शैक्षिक अवस्था

५.१ महिला तथा बालबालिकाको साक्षरता विवरण

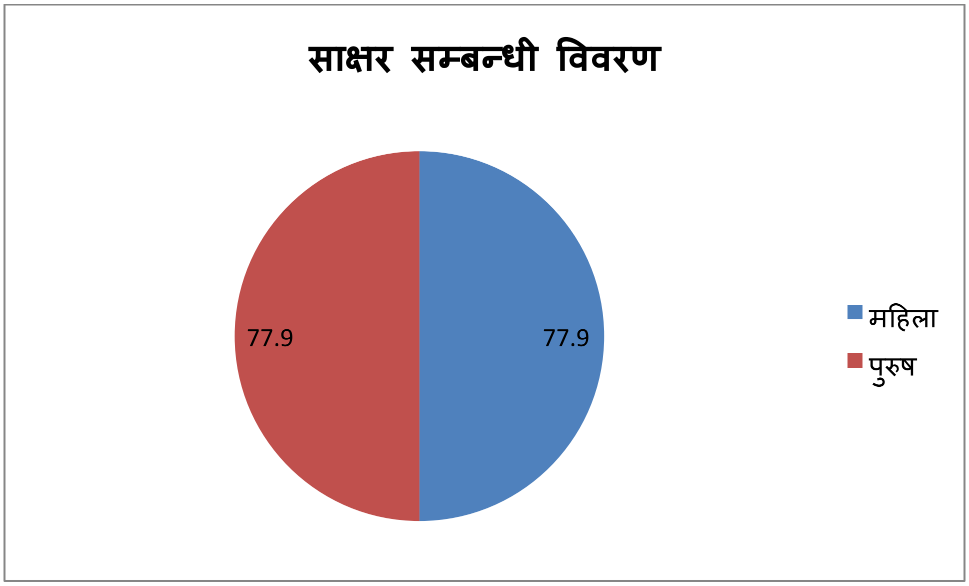

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस वडामा जम्मा जनसंख्याको महिला साक्षरता र पुरुष साक्षरता बराबरी अर्थात ७७.८% रहेको छ ।

५.२ शैक्षिक संस्थाहरुको विवरण

हेटौंडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ रहेका शैक्षिक संस्थाहरुको विवरण			
क्र.सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	संचालित कक्षा
२	महेन्द्र माध्यमिक विद्यालय	हेटौडा १३	१ देखि १२
१	कालिका आधारभूत विद्यालय	हेटौडा १३	१ देखि ५
४	चन्द्रोदय आधारभूत विद्यालय	हेटौडा १३	१ देखि ८
३	युगचेतना आ. वि.	हेटौडा १३	१ देखि ८
५	फ्याम्कोल एकेडेमी मा.वि, पदमपोखरी	हेटौडा १३	१ देखि १०

स्रोतः हेटौडा उपमहानगरपालिका शिक्षा विकास महाशाखा

५.३ छात्रछात्राको विवरण

छात्र-छात्राहरुको विवरण (शैक्षिक सत्र २०८०)				
क्र.सं.	**विद्यालयको नाम**	**छात्रा**	**छात्र**	**जम्मा**
१	महेन्द्र माध्यमिक विद्यालय	**४६७**	**४२५**	८९२
२	कालिका आधारभूत विद्यालय	**११८**	१२१	२३९
३	चन्द्रोदय आधारभूत विद्यालय	**९९**	९०	१८९
४	युगचेतना आ.वि.	**१०२**	१४०	२४२
५	फ्याम्कोल एकेडेमी मा.वि, पदमपोखरी	**३०३**	३२२	६२५
जम्मा		१०८९	१०९८	२१८७

स्रोतः हेटौडा उपमहानगरपालिका शिक्षा विकास महाशाखा

हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा ५ ओटा विद्यालयहरु रहेका छन । यस वडाका विभिन्न विद्यालयहरुमा १०४८ जना बालिका र १०९५ जना बालकहरु अध्यनरत रहेका छन ।

५.४ विद्यालयमा खानेपानीको सुविधा

विद्यालयको विवरण			
क्र.सं.	**विद्यालयको नाम**	संचालित कक्षा	खानेपानीको सुविधा
१	महेन्द्र माध्यमिक विद्यालय	हेटौडा १३	छ
२	कालिका आधारभूत विद्यालय	हेटौडा १३	छ
३	चन्द्रोदय आधारभूत विद्यालय	हेटौडा १३	छ
४	युगचेतना आ.वि.	हेटौडा १३	छ
५	फयाम्कोल एकेडेमी मा.वि, पदमपोखरी	हेटौडा १३	छ

स्रोतः हेटौडा उपमहानगरपालिका शिक्षा विकास महाशाखा

यस वडाका सवै विद्यालयहरुमा खानेपानिको सुविधा रहेको छ ।

५.५ छात्रछात्राहरुको लागि शौचालयको व्यवस्था

क्र. सं.	बिदद्यालयमा छात्रा-छात्रलाइ छुट्टै शौचालयको व्यवस्था	प्रतिसत	संख्या
१	ब्यबस्था छ	१००	५
२	ब्यबस्था छैन	०	०
	जम्मा:	**१००**	**५**

स्रोतः हेटौडा उपमहानगरपालिका शिक्षा विकास महाशाखा

हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा रहेका सवै विद्यालयहरुमा छात्र-छात्राहरुको लागि पानी सहितको छुट्टा छुट्टै शौचालयको व्यवस्था रहेको छ । बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणा गर्नका लागि यो सूचक शतप्रतिशत पुरा गर्नु पर्ने व्यवस्था भएअनुरुप प्रत्येक विद्यालयमा खानेपानीको सुविधा सहित छात्र छात्राको लागि अलग अलग शौचालयको व्यवस्था भई यसको प्रयोग भएको छ भन्ने सूचक पुरा भएको छ ।

५.६ कक्षाकोठा, फर्निचर, खेल मैदान सम्बन्धि विवरण

विद्यालयको विवरण			
क्र.सं.	**विद्यालयको नाम**	**कक्षाकोठा,फर्निचर**	**खेलमैदान**
१	महेन्द्र माध्यमिक विद्यालय	छ	छ
२	कालिका आधारभूत विद्यालय	छ	छ
३	चन्द्रोदय आधारभूत विद्यालय	छ	छ
४	युगचेतना आ.वि.	छ	छ
५	फयाम्कोल एकेडेमी मा.वि, पदमपोखरी	छ	छ

स्रोतः हेटौडा उपमहानगरपालिका शिक्षा विकास महाशाखा

यस वडामा रहेका सवै विद्यालयहरुमा बालबालिकाका लागि प्रयाप्त कक्षा कोठा, फर्निचर, खेल मैदान रहेका छन ।

५.७ विद्यालय जान लाग्ने समय

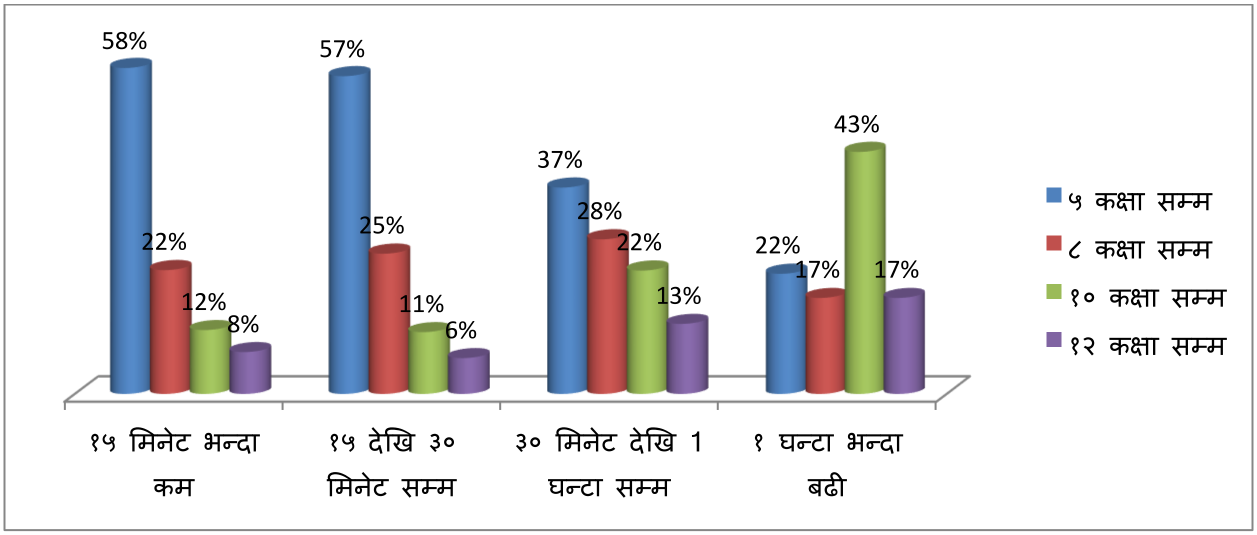

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

५.८ विद्यालय जान छोड्नेहरु सम्बन्धि विवरण

बीचमै बिद्यालय छाडेका बालबालिका संख्या			
क्र.सं.	बीचमै बिद्यालय छाडेका बालबालिका संख्या	प्रतिसत	संख्या
१	बालिका	२५	१३
२	बालक	७५	३९
	यौनिक तथा अल्पसंख्यक	०	०
जम्मा :		१००	५२

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

विभिन्न तहमा अध्ययनरत ५२ जना बालबालिकाहरुले विभीन्न कारणले विद्यालय छाडेका छन् । यसरी विद्यालय छोडनेमा १३ जना बालिका र ३९ जना बालकहरु रहेका छन् । विद्यालय छोडने बालबलिकाका आफ्नै फरक-फरक कारणहरु जस्तै पारिवारिक समस्या(घर झैझगडा), बालश्र, आदि रहेका छन् ।

५.८.१ विद्यालय जान छोड्ने कारणहरु सम्बन्धि विवरण

बीचमै बिद्यालय छाडनुको कारण			
क्र.सं.	बीचमै बिद्यालय छाडनुको कारण	प्रतिसत	संख्या
१	बिद्यालय टाढा भएर	१९	१०
२	पारिवारिक समस्या(घर झैझगडा)	४४	२३
३	बिद्यालयको वातावरण(बालमैत्री नभएको)	६	३
४	बालबिवाहको कारण	४	२
५	वालश्रमको कारण	२	१
६	अन्य	२५	१३
जम्मा	१००		५२

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणका लागि हाम्रा घरपरिवार, समुदाय, सार्वजनिक स्थान (विद्यालय,सामाजिक चाडपर्व,भेला) मा बालबालिका विरुद्ध हुने हिंसा, वेचविखन, शोषण,बेवास्ता र दुव्र्यवहारमा कमी आएको हुनुपर्ने छ यस वडामा विद्यालय छाडने बालबलिकाका कारणहरुलाई हेर्दा ५२ जनामा २३ जना बालबलिका परिवारिक समस्या अर्थात परिवारका सदस्यहरु विचको झगडा रहेको छ जसबाट बालबालिका माथि हिंसा हुन सक्ने सम्भावना समेत रहेको छ । बालश्रम शुन्य भएको हुनुपर्नेमा १ जना बालबालिकाले बालश्रमको कारण विद्यालय छोडेका छन् । यस वडामा २ जना बालबालिकाले बालविवाहका कारणले विद्यालय छोडेका छन्। विद्यालय टाढा भएको र विद्यालयमा बालमैत्री वातावरण नभएकोले १३ जनाले विद्यालय छोडेका छन ।

५.९ बाल विकास केन्द्र वा पूर्व प्राथमिक विद्यालयको विवरण

क्र.स.	विद्यालयको नाम	पुर्व प्राथमिक तह		
		बालिका	बालक	जम्मा
१	महेन्द्र माध्यमिक विद्यालय	३५	३०	६५
२	कालिका आधारभूत विद्यालय	४८	३५	८३
३	चन्द्रोदय आधारभूत विद्यालय	२६	२६	५२
४	युगचेतना आ.वि.	३१	२२	५३
५	फ्याम्कोल एकेडेमी मा.वि, पदमपोखरी	१४३	१५२	२९५
जम्मा		२८३	२६५	५४८

स्रोतः हेटौडा उपमहानगरपालिका शिक्षा विकास महाशाखा

५.९.१ बाल विकास केन्द्रमा रहेका बालबालिकाको विवरण

क्र.सं.	इसीडी-बालबिकास केन्द्रमा जाने	प्रतिसत	संख्या
१	बालिका संख्या	४७	२७९
२	बालक संख्या	५३	३१६
	जम्मा :	**१००**	**५९५**

स्रोतः हेटौडा उपमहानगरपालिका शिक्षा विकास महाशाखा

इसीडी-बालबिकास केन्द्रमा मात्र जाने बालबालिकाहरुमा २७९ जना बालिका र ३१६ जना बालकहरु रहेका छन्

५.१० विद्यालयम बालबालिकाले पाउने सजाय सम्बन्धी विवरण

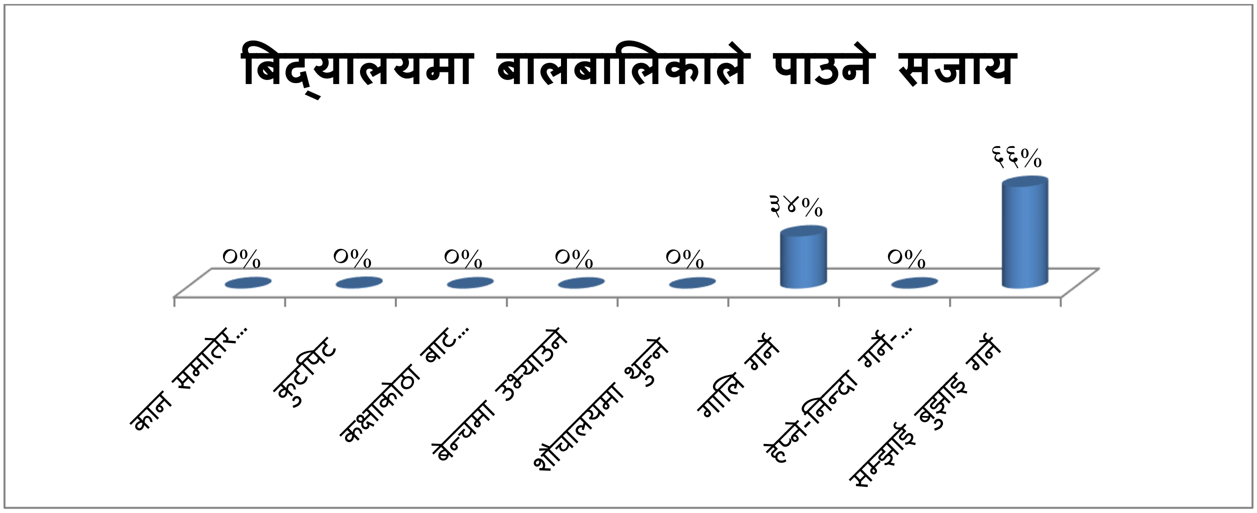

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणा कार्यविधीले तय गरेका ५१ सूचकहरु मध्ये स्थानीय तहमा रहेका विद्यालयहरुले बालबालिकालाई शारीरिक तथा मानसिक यातना दिने छैनन् भन्ने सूचक १०० प्रतिशत पुरा गरेको हुनु पर्ने छ तर यस हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा रहेका विभिन्न विद्यालयमा अध्ययनरत बालबालिकाले विभिन्न बहानामा सजाय पाउने गरेका छन् । विद्यालयमा बालबालिकाहरुलाई कान समातेर उठबस गराउने, कुटपिट गर्ने, बेन्चमा उभ्याउने, शौचालयमा थुन्ने विभिन्न गालि गर्ने, मनिवैज्ञानिक तनाब दिने जस्त बालअधिकार हनन् का घटनाहरु भएका छन् ।

खण्ड ६ वडामा बाल संरक्षण

६.१ द्वन्द पिडित तथा जोखिममा परेका बालबालिका सम्बन्धी विवरण

यस हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा बालबालिकाहरु कुनैपनि प्रकारको द्वन्द तथा जोखिममा परेका छैनन् ।

६.२ विस्तापित बालबालिका सम्बन्धी विवरण

यस हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा बालबालिकाहरु विस्तापित भएका छैनन् ।

६.३ बालश्रमिक सम्बन्धी विवरण

परिवारको कुनै बालबालिका बालश्रमिकको रुपमा रहेको वा नरहेको				
क्र.सं.	**बालश्रमिक संलग्न रहे/ नरहेको परिवार**	**प्रतिशत**	**संख्या**	**जम्मा**
१	रहेको	०.१	१	
२	नरहेको	९९.९	१९२१	
जम्मा		१००	१९२२	

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

१९२२ घरपरिवार रहेको यस हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा १ जना बालक बालश्रमिकको रुपमा रहेका छन् । व्यवसायमा काम गर्नकालागि एक बालकलाई श्रमिककोरुपमा प्रयोग भएको छ । आफ्न अभिभावकलाई भेटन र विद्यालय जान बाट बञ्चित गरिएका बालक बिगत १ वर्ष देखि श्रममा रहेका छन् । बालश्रममा राखियका बालबालिकाले ६ देखि १० घण्टा सम्म काम गर्ने र बेलाबेलामा गालिगलोज समेत सहनु परेको छ । यसैगरी यसै वडामा रहेका ३ घरपरिवारले पसल व्यवसायमा काममा बालबालिकालाई प्रयोग गरेको पाईयो ।

६.४ परिवारमा बालबालिकामाथि यौन शोषणको घटना

यस वडामा कुनैपनि बालबालिकालाई यौन शोषण तथा बेचविखन जस्ता बालबालिकामाथीको जघन्य अपराध भएको छैन । बालयौन शोषण, दुर्व्यवहार तथा अन्य घटनाहरु घटेको छैन भने कुनै पनि बालबालिका बेचविखनमा परेका छैनन् ।

६.५ सडक बालबालिकाको विवरण

यस वडाका बालबालिकाहरु कुनैपनि सडक बालबालिकाको रुपमा रहेका छैनन । बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणको लागि स्थानीयतहमा सडक बालबालिकाको संख्या शुन्य भएको हुनेछ सडक बालबालिका भएकोमा बालगृहमा राखी ब्यवस्थापन भएको हुनुपर्ने (र सतप्रतिशत पुरा गर्नुपर्ने) भन्ने उल्लेख भएकोमा यो सूचक पुरा भएको पाईन्छ ।

६.६ कुलतमा लागेका बालबालिकाको विवरण

क्र.सं.	**संख्या**		**लागु औषध प्रयोग**	**प्रतिसतम**	**संख्या**
१	बालिका	१२७४	लागु औषध प्रयोग व्यक्ति भएको परिवार	०.०५	१
२	बालक	१३००	लागु औषध प्रयोग व्यक्ति नभएको परिवार	९९.९५	१९२१
जम्मा		२५७४		१००	१९२२

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा १ घरपरिवारका १ जना बालिका लागु पदार्थ दुर्व्यशनीमा रहेको पाईएको छ । यस वडामा २५७४ जना बालबालिकहरु रहेका छन् जम्मा बालबालिकाक छन्

६.७ उमेर समूह अनुसार मृत्यु हुने बालबालिकाको विवरण

लिङ्गको आधारमा ५ वर्ष भन्दामुनिको बालबालिकाको मृत्यु विवरण			
क्र.स.	**विवरण**	**प्रतिशत**	**संख्या**
१	मृत्यु बालिका संख्या	१००	२
२	मृत्यु बालक संख्या	०	०
	जम्मा संख्या :	१००	२

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा ५ वर्षमुनिका २ बालबालकाको मृत्यु भएको छ ।

६.८ खाद्यान्न संकटमा परेका बालबालिकाको विवरण

यस वडामा खाद्यान्न संकटमा परेका बालबालिकाहरु रहेका छैनन् ।

६.९ जाडो तथा गर्मिका कारण मृत्य हुने गर्भवति महिला तथा बालबालकाको विवरण

जाडो तथा गर्मिका कारणले नै कुनै पनि गर्भवति महिला तथा बालबालिकाको मृत्यु भएको छैन ।

६.१० संस्थागत हेरचाहमा रहेका बालबालिका सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	**बसेको संस्था**	**प्रतिशत**	**संख्या**
१	बालगृह	०	०
२	होस्टेल	१००	१
३	बोर्डिङ स्कुल	०	०
	जम्मा :		**१**

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ का ७-१० वर्षका १ जना बालक होस्टालमा बसेको पइयो ।

खण्ड ७ वडाको आर्थिक विकास

७.१ पेशा तथा रोजगारीको अवस्था सम्बन्धी विवरण

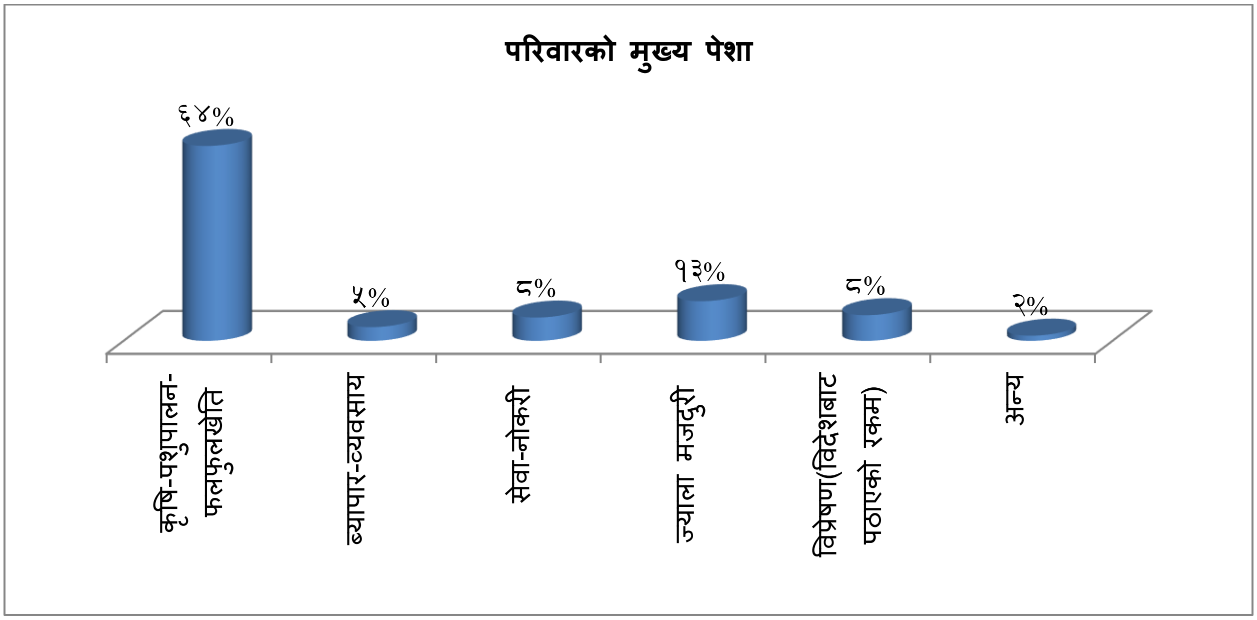

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस वडाका मानिसहरुको आर्थिक अवस्थालाई हेर्दा आर्थिक स्रोतको मुख्य पेशाहरु कृषि, ज्याला मजदुरी, सेवा-नोकरी, बैदेशिक रोजगारी । ६४% घरपरिवार कृषि पेशामा रहेका छन् यसैगरी १३% घरपरिवारले ज्याला मजदुरी पेशा गर्ने गरेका छन् ८% घरपरिवारका सदस्यरुले नोकरी पेशा अंगालेका छन् ।

७.२ युवा रोजगारी सम्बन्धी विवरण

पेशाको आधारमा युवाहरुको संलग्नता				
क्र.सं.	जागिर	ज्याला-मजदुरी	ब्यापार-व्यवसाय	कृषि
१	२५४	१४२	११०	३२

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस वडाका युवाहरु विभिन्न पेशा, कृषि, व्यापार-व्यवसाय तथा रोजगारामा संलग्न रहेका छन । युवाहरु स्वदेशमानै विभिन्न पेशा वा रोजगारीमा रहेको देखिन्छ । जागिर पेशामा कुल २५४ जना युवाहरुको संलग्नता रहेको छ । रोजगारीमा संलग्नता युवाहरुमा २५ देखि ४० वर्ष उमेर समूहका युवाहरु २२० जना छन् भने १९ देखि २४ वर्षका ३४ जना युवाहरु रहेका छन् । यस वडामा युवाहरुको रोजाईको पेशा रोजगारी रहेको छ । रोजगारी पछि युवाहरु ज्याल मजदुरीमा रहेका छन् यस पेशामा १४२ जना रहेका छन् । व्यापारमा ११० र कृषि पेशामा ३२ जना युवाहरु संलग्न रहेक छन्

७.३ रोजगारीकालागि विदेशमा गएकाहरुको विवरण

क्र.सं.	परिवारको सदस्यहरु वैदेशिक रोजगारीमा	प्रतिसत	संख्या	कैपियत
१	गएका छन्	२४.२	४६५	
२	गएको छैन	७५.८	१४५७	
जम्मा :		**१००**	**१९२२**	

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

२४.२% घरपरिवार का सदस्यहरय वैदेशिक रोजगारीमा सरहेक छन् ।

७.३.१ लिङ्गका आधारमा बैदेशीक रोजगारीमा संलग्न सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	लिङ्गको आधारमा बैदेशिक रोजगारीमा	प्रतिसत	संख्या
१	महिला	१५.९	८५
२	पुरुष	८४.१	४४९
	जम्मा :	**१००**	**५३४**

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

यस वडाबाट ५३४ जना वैदेशिक रोजगारीमा गएका छन् जसमा ८५ जना महिला र ४४९ जना पुरुष रहेका छन ।

७.४ परिवारको निर्णमा भूमिका (महिला पुरुष)

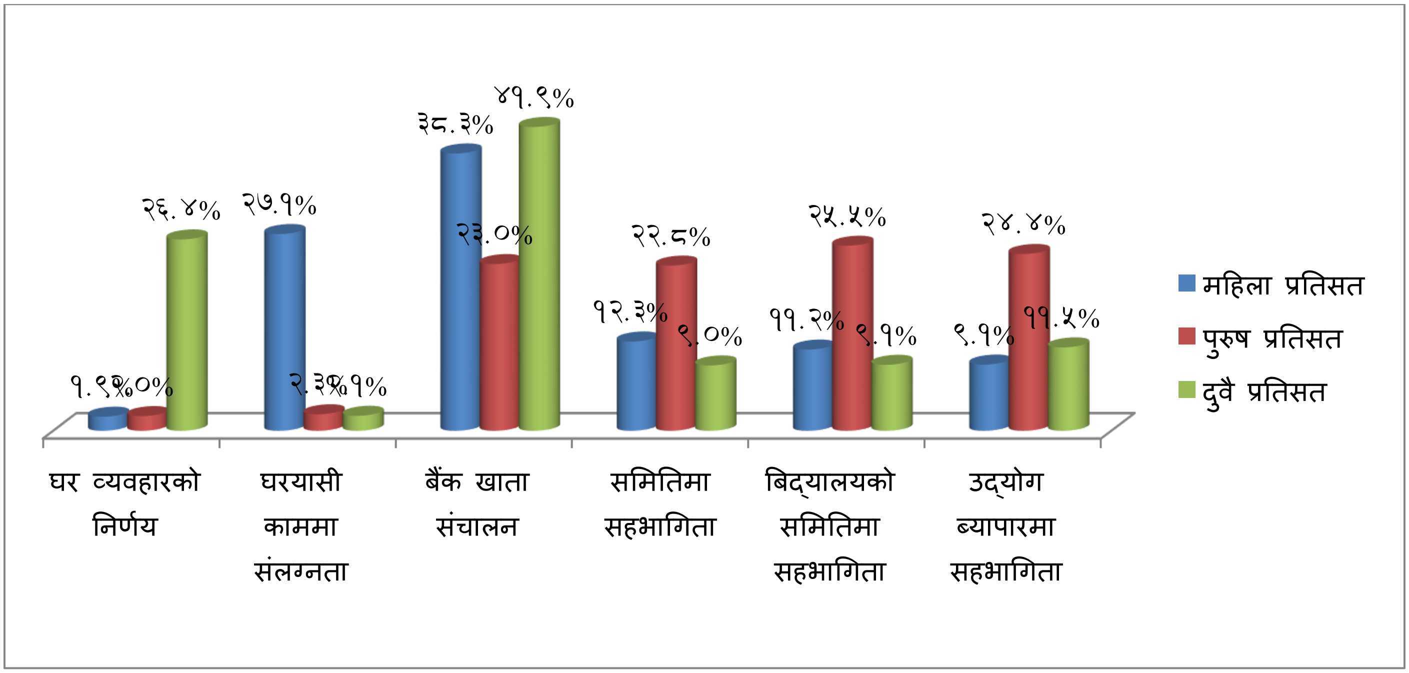

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

खण्ड ८ वडाको प्रकोप तथा शान्ति सुरक्षा

८.१ प्रकोपको विवरण

	प्राकृतिक प्रकोप र परिवार संख्याको विवरण			
क्र.सं.	**विवरण**	**प्रतिसत**	**संख्या**	
१	प्रभावित भएको	०.२	३	
२	प्रभावित नभएको	९९.८	१९१९	
	जम्मा :	**१००**	**१९२२**	

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. १३ मा रहेको जम्मा १२२२ घरपरिवार मध्ये ३ घरपरिवार विभिन्न प्रकारका प्रकोपहरुबाट प्रभावित भएका छन् ।

८.२ बाल अपराधको विवरण

यस वडामा रहेका बालबालिकाको संलग्नतामा मा कुनैपनि अपराधका घटनाहरु भएका छैनन् ।

८.३ परिवारमा सामजिक कुरितिका घटना

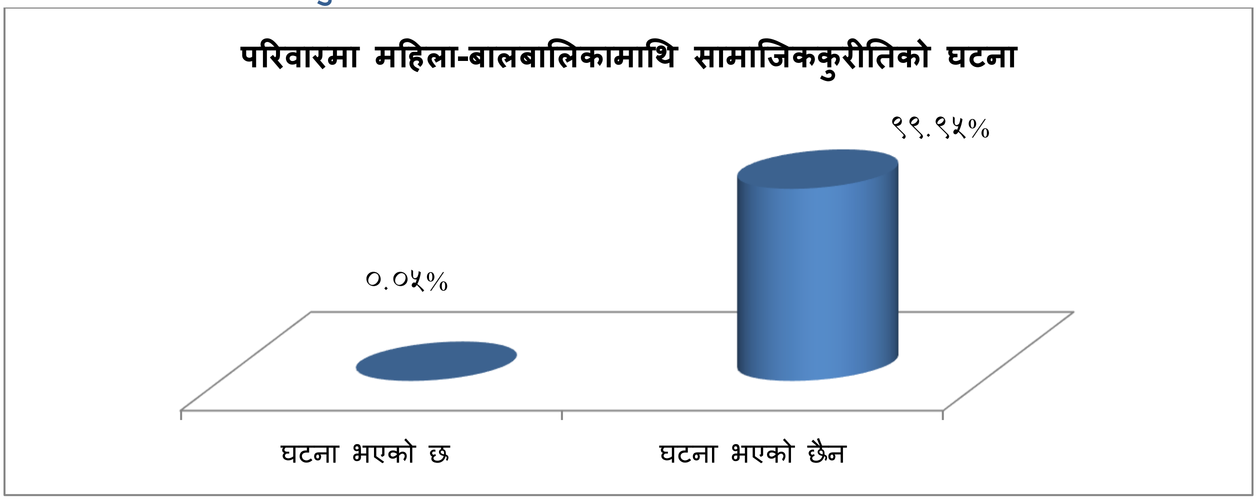

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

८.४ परिवारमा छोरा र छोरिमा भेदभाव

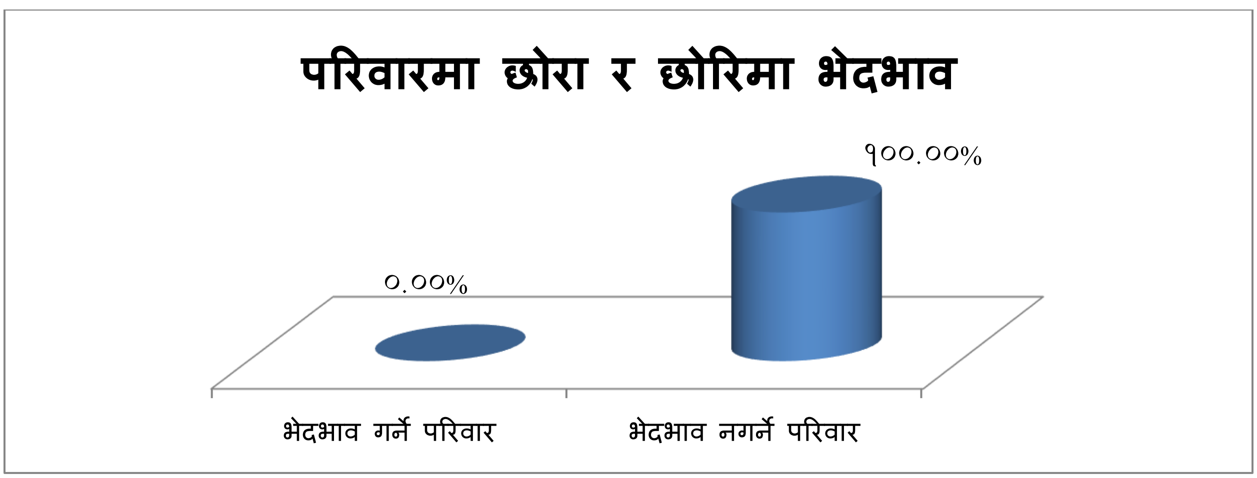

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९